Gökcan Ö. (2021). Teoriyi batı ve batı-dışı ayrımının ötesinde düşünmek: küresel uluslararası ilişkiler fikri üzerine eleştirel bir inceleme. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 12(3), 1050-1067.

Teoriyi Batı ve Batı-Dışı Ayrımının Ötesinde Düşünmek: Küresel Uluslararası İlişkiler Fikri Üzerine Eleştirel Bir İnceleme

Thinking Theory beyond The Western and Non-Western Distinction: A Critical Review of The Idea of Global International Relations

Özkan Gökcan[1]

Öz

Bu makale, 2014 yılında Amitav Acharya tarafından gündeme getirilmiş olan Küresel Uluslararası İlişkiler fikrini, Uluslararası İlişkiler teorileri bağlamında analiz etmektedir. Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, disiplininin daha kapsayıcı, çoğulcu ve gerçek manada evrensel bir hale gelebilmesi için Batı/Batı-dışı, Kuzey/Küresel Güney, Batı/Batı Sonrası, Batı/Geriye Kalan gibi ikiliklerin aşılabildiği bir teorik birikimin inşa edilmesi gerektiğini varsaymaktadır. Ancak bu makalede de iddia edildiği gibi özellikle disiplinin mevcut durumu ve Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin daha emekleme aşamasında olan bir fikir olduğu göz önünde bulundurulduğunda bunu başarmak kısa vadede oldukça zordur. Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, teoriye evrensel nitelik ve birikim kazandıracak bir çerçeve çizmede başarılı olmasına rağmen pratikte hayata geçirilmesini engelleyen birçok zorluk ile karşı karşıyadır. Bu makalede, öncelikle Küresel Uluslararası İlişkiler fikrine giden yolun taşlarını döşeyen Batı/Batı-dışı teori tartışmasının seyri iki ayrı bölümde ele alınmaktadır. Ardından gelen iki bölümde sırasıyla Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin temel varsayımları ve pratikte uygulanabilirliği eleştirel bir analize tabi tutulmaktadır. Son olarak ise Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimine katkı sunacağı düşünülen tavsiyelerin yer aldığı genel bir değerlendirme ile makale sonlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Batı-merkezcilik, Batı-dışı Teori, Küresel Uluslararası İlişkiler, Diyalog, Çoğulculuk.*

Abstract

This article analyzes the idea of Global International Relations, which was raised by Amitav Acharya in 2014, in the context of theories of International Relations. The idea of Global International Relations assumes that in order for the discipline to become more inclusive, pluralistic and truly universal, it is necessary to build a theoretical accumulation where dualities such as West / Non-West, North / Global South, West / Post West, West / Rest can be overcome. But, as this article claims, this is quite difficult to achieve in the short term, especially given the current state of discipline and the idea of Global International Relations is an idea that is in its infancy. Although the idea of Global International Relations succeeds in drawing a framework that will give the theory a universal character and knowledge, it faces many difficulties that prevent it from being implemented in practice. The first two sections of this article discuss the course of the Western/non-Western theory debate that paved the way for the idea of Global International Relations. In the following two sections, the basic assumptions and practical applicability of the idea of Global International Relations are subjected to a critical analysis, respectively. Finally, the article is concluded with a general evaluation with recommendations that are considered to contribute to the development of the idea of Global International Relations.

Keywords: *Western-centrism, Non-Western Theory, Global International Relations, Dialogue, Pluralism.*

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 20 / 05 / 2021
Accepted: 27 / 07 / 2021

[1] Dr. Arş. Gör., Munzur Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ozkangokcan@gmail.com, Orcid No: https://orcid.org/0000-0002-3286-1580.

Giriş

Uluslararası İlişkiler disiplini literatürünün son 40 yıllık birikimini incelediğimizde özellikle ana akım olarak adlandırılan Uluslararası İlişkiler teorilerinin[2] evrensellik (küresel düzeyde açıklayıcı olma) iddialarının bir tartışma konusu olarak literatürde önemli bir yer kapladığını gözlemlemek mümkündür. Tartışma ana akım olarak adlandırılan Uluslararası İlişkiler teorilerinin evrensellik iddialarına yönelik eleştiriler ile başlamış, ana akıma alternatif teoriler ve kavramlar geliştirme çabası ile devam etmiş ve bugün gelinen noktada teorinin nerede ve kim tarafından üretildiğine bakılmadan nesnel ölçütlerle disiplindeki birikime dahil edildiği gerçek manada evrensel ve kapsayıcı bir teorik yapının inşa edilmesinin gerekliliği konusu tartışmanın merkezine oturmuştur. Bu anlamda tartışmanın birbirleriyle iç içe geçmiş üç alt düzey tartışma üzerinden ilerlediğini söylemek mümkündür. Bu alt düzey tartışmalardan ilki Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezci olup olmadığı, ikincisi disiplinde Batı'nın dışından gelecek teorik katkıya ihtiyaç duyulup duyulmadığı, üçüncüsü ise evrensel, çoğulcu ve kapsayıcı bir teorik yapının sağlanıp sağlanamayacağı sorunsalı üzerinden şekillenmiştir.

Stanley Hoffman'ın 1977 yılında yayımlanan klasikleşmiş makalesinde[3] Uluslararası İlişkiler disiplinini "bir Amerikan Sosyal Bilimi" olarak tanımlamasıyla temellerinin atıldığı kabul edilen Batı-merkezcilik eleştirileri, 1990'lı yıllarla beraber disipline şekil veren pozitvizim/post-pozitivizm büyük tartışmasının da etkisiyle hızla artmış ve derinleşmiştir (Rumelili, 2009: 47). 1990'lı yıllar boyunca Avrupalı akademisyenlerin katkılarının da etkisiyle disiplindeki teorik birikime yönelik ağırlıklı olarak ABD-merkezcilik eleştirileri üzerinden ilerleyen tartışma, 1990'lı yılların sonlarından itibaren ise ABD/Avrupa ayrımına girmeden Batı-merkezcilik eleştirileri bağlamında devam etmiştir (Rumelili, 2014: 206). Tartışmanın diğer tarafında yer alanlar ise özellikle 2000'li yıllardan itibaren yaptıkları çalışmalarda ana akım teorilerin Batı'da üretilmiş olmalarının onları Batı-merkezci yapmadığı savunusu üzerinden bu eleştirilere karşılık vermiştir. Onlara göre ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri, Batı'nın tarihsel, kültürel, felsefi, siyasal birikimini yansıtıyor olsalar dahi evrensel düzeyde açıklayıcılığı olan kavram ve varsayımlara sahip olmaları ile ön plana çıkmaktadır ve bu nedenle onları Batılı diye tanımlamak doğru bir yaklaşım değildir. (Kayaoğlu, 2014: 200).

2000'li yıllarla birlikte Batı-merkezcilik alt tartışması ile bağlantılı olarak Batı-dışında da teori inşa edilebileceği ve Batı-dışının da teorilerin öznesi olabileceği eleştirilerinin hızla artması, ana akım teorilerin amaçlarına ve evrensellik iddialarına yönelik tartışmanın farklı bir düzlemde daha ilerlemesine zemin hazırlamıştır. Batı-merkezci Uluslararası İlişkiler teorilerinin belirli kimselere ve belirli amaçlara hizmet ettiği eleştirisinden hareketle dünyanın farklı bölgelerindeki farklı kültürlerden, tarihsel, siyasal, felsefi ve toplumsal birikimlerden özgün yeni teoriler üretme gerekliliğinin konuşulmaya başlaması, Batı'nın dışından gelecek teorik katkıya ihtiyaç duyulup duyulmadığı sorunsalını gündeme getirmiştir. Acharya ve Buzan'ın 2007 yılında yayımlanan makalelerinde[4] "neden Batı kökenli olmayan Uluslararası İlişkiler teorisi yok" şeklinde sordukları soruya ilerleyen yıllarda Batı-dışında teoriler geliştirme çabaları, Batı'ya alternatif teorik güç merkezleri oluşturma arayışları ve disiplindeki teorik birikimi çeşitlendirme girişimleri ile katkı sunulmuştur. Tartışmanın diğer tarafında yer alanlar ise Batı-merkezli olmayan teoriler geliştirmeye ve hatta böyle bir kavramsallaştırma yapmaya dahi gerek olmadığı görüşünü savunmuştur. Onlara göre mevcut ana akım teorilere alternatif teoriler geliştirmek adına atılan adımlar, sadece yerel düzeyde açıklayıcılığı olan teorilerin ortaya çıkmasına ve bu durum da söylenildiği gibi disiplinde çeşitliliğe değil parçalanmaya neden olacaktır.

Ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin amaçlarına ve evrensellik iddialarına yönelik tartışmanın altında gelişen üçüncü ve son alt düzey tartışma, Batı/Batı-dışı, Kuzey/Küresel Güney, Batı/Batı Sonrası, Batı/Geriye Kalan gibi ikilikleri aşarak Uluslararası İlişkiler disiplininin teorik birikimini diyalog yoluyla gerçek manada evrensel hale getirmeye ve bu anlamda teorinin dünyanın her tarafından deneyimleri ve katkıları kapsaması gerektiğine yönelik eleştiriler üzerinden ilerlemiştir. Söz konusu ikilikleri reddetmeden ve kapsayarak disiplini daha evrensel ve çoğulcu hale getirme arayışı kapsamında yöneltilen eleştiriler, bu çalışmanın temel analiz konusunu oluşturan "Küresel Uluslararası İlişkiler" fikrinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. İlk kez Amitav Acharya tarafından 2014 yılında Uluslararası Çalışmalar Derneği'nin düzenlemiş olduğu kongrede yapılan başkanlık konuşmasında dile getirilmiş olan Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, Batı/Batı-dışı/Batı-sonrası gibi ikilikleri aşarak Uluslararası İlişkileri küresel bir disiplin olarak yeniden hayal etmeye yönelik bir meydan okuma olarak adlandırılmaktadır (Acharya, 2014: 469). Teoriyi tüm ikiliklerin ötesine geçirerek diyalog yoluyla küresel hale getirmek ya da diğer bir ifadeyle birinin diğerine egemen olmadığı, dünya toplumlarının ve devletlerinin tümünün deneyimlerinin ve katkılarının yansıtıldığı teorik bir çoğulculuk yaratmak bu meydan okumanın temel hedefi olmuştur.

Bu çalışmanın temel varsayımı, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin teoriye küresel nitelik ve birikim kazandıracak bir çerçeve çizmede başarılı olmasına rağmen disiplinin mevcut reel durumu göz önünde bulundurulduğunda pratikte bunu

[2] Bu çalışmada ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri ifadesi, Acharya ve Buzan'ın tanımlamasından hareketle Realizm, Liberalizm, Marksizm, İngiliz Okulu, Eleştirel Teori, Konstrüktizm, Post-Modernizm başta olmak üzere kökleri Batı felsefesinde, siyaset teorisinde veya siyasi tarihinde olan teorileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız (Acharya ve Buzan, 2007: 299-300).

[3] Makale için bakınız; Stanley Hoffman (1977). An American social science: international relations. *Daedalus, 106 (3)*, 41-60.

[4] Makale için bakınız; Amitav Acharya ve Barry Buzan (2007). Why is there no non-Western international relations theory? an introduction". *International Relations of the Asia-Pacific*, *7 (3)*, 287–312.

başarmasının oldukça zor olduğudur. Küresel Uluslararası İlişkiler fikri kağıt üstünde ideal bir fikir olmakla birlikte günümüz koşullarında bu fikrin pratikte hayata geçirilebilmesini ve gelişimini engelleyen birçok faktörün olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamdan hareketle çalışmanın amacı, Uluslararası İlişkiler teorilerinin amaçlarına ve evrensellik iddialarına yönelik üçüncü alt düzey tartışmanın öznesi olan Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin disiplinde teorik çoğulculuğun ve kapsayıcılığın sağlanmasına yönelik argümanlarını incelemek ve eleştirel bir analize tabi tutmaktır. Çalışma, Amitav Acharya'nın sınırlarını çizdiği ve tartışmaya açtığı Küresel Uluslararası İlişkiler fikrini özelde teorik boyutu ile ele alarak konu ile ilgili yeni oluşmaya başlayan uluslararası literatüre katkı sunmakta, daha spesifik olarak bakıldığında ise Türkçe literatürde Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin ele alınmasına ilişkin ilk adımlardan birini atmış olmaktadır. Çalışmanın bu giriş bölümün ardından gelen ilk bölümünde öncelikle mevcut ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezciliği, ikinci bölümde ise Batı-dışında Uluslararası İlişkiler teorisinin olup olmadığı tartışması ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin ne olduğuna ilişkin genel bir çerçeve çizilmekte, dördüncü bölümde ise Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin teorik boyutu gerek disiplinin reel durumundan gerekse fikrin henüz emekleme aşamasından kaynaklı karşılaştığı zorluklar bağlamında eleştirel bir analize tabi tutulmaktadır. Çalışma Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimine katkı sunacağına inanılan tavsiyelerin yer aldığı sonuç bölümü ile sonlandırılmaktadır.

1. Teorinin Batı-Merkezciliği Tartışması

Uluslararası İlişkiler disiplinini ortaya çıkışı, ele aldığı konular ve problemler, düşünsel ve siyasal temelleri göz önünde bulundurulduğunda Batılı bir disiplin olarak tanımlamak mümkündür. Uluslararası İlişkilerin tarihini incelediğimizde hem bağımsız hem de Batılı bir disiplin haline gelmesinde I. Dünya Savaşı'nın kritik bir rol oynadığını söylemek mümkündür. I. Dünya Savaşı sonunda bir daha benzer felaketlerin yaşanmaması için devletlerin dış politikada savaş dışında araçlara yönelmesi ve liderler arasında iletişim eksikliğinin ortadan kaldırılması gerekliliğine ilişkin düşünceler, uluslararası siyaset ve dış politika konularının iktisat, siyaset bilimi, sosyoloji, tarih gibi disiplinlerden bağımsız ama aynı zamanda söz konusu disiplinlerle bağlantılı olarak çalışılması arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bir diğer ifadeyle Uluslararası İlişkiler disiplini I. Dünya Savaşı'nın ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Dunne, 1996:1; Carr, 1946: 1-2). I. Dünya Savaşı sonrasında savaşsız yeni bir düzen yaratma arayışlarına yönelik teorik tartışmalarda ABD ve Büyük Britanya'daki üniversitelerde görev yapan akademisyenler başı çekmiştir. Bu durum bağımsız bir nitelik kazanmaya başlayan Uluslararası İlişkiler disiplininde, ABD veya Büyük Britanya için politik olarak iyi olanın diğer ülkeler için de iyi olduğuna yönelik bir inancın yerleşmesine ve disiplinin giderek Batılı bir forma bürünmesine neden olmuştur (Carr, 1946: 78-79).

Disiplinin gerek ortaya çıkış gerekse kurumsallaşma aşamasındaki gelişmelerin bir sonucu olarak tamamen Batılı bir kimliğe sahip olması, 1990'lı yıllara kadar sınırlı sayıda çalışmaya konu olmuştur. Bu durumda, disiplinin Batı'nın dışına her anlamda sırtını dönen bir inşa yaşamış olması kadar üç büyük tartışmanın (İdealizm/Realizm, Davranışsalcılık/Gelenekselcilik, Neorealizm/Neoliberalizm) 1990'lı yıllara kadar disiplinin düşünsel gelişimine neredeyse tamamen hakim olmasının da etkili olduğunu söylemek mümkündür. İronik bir şekilde bahsi geçen üç büyük tartışmanın ikisi doğrudan biriyse dolaylı olarak teori odaklı birer tartışma olmasına rağmen Batı-merkezci bir disiplin veya teori eleştirileri, bu tartışmaların gündeminde yer bulamamıştır. 1990'lı yıllarla beraber ise dördüncü büyük tartışma olan pozitivizm/post-pozitivizm tartışmanın da katkısıyla disiplindeki teorik, metodolojik, epistemolojik, ontolojik ve aksiyolojik birikimin eleştirel şekilde sorgulanmaya başlaması, önce ABD-merkezcilik sonrasında ise daha genel bir kavramsallaştırmayla Batı-merkezcilik eleştirilerini ve tartışmasını beraberinde getirmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi literatürde Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezciliğine vurgu yapan ilk çalışmalar, ağırlıklı olarak disiplindeki ABD hegemonyasına odaklanmıştır. Bu çalışmalardan ilki ve belki de en az duyulanı, siyaset bilimci Alfred Grosser'in *Revue Française de Science Politique* adlı dergide 1956 yılında Fransızca yayınlanan makalesi olmuştur.[5] Grosser bu makalede, II. Dünya Savaşı'nın ardından disiplindeki teorik çalışmalarda realizm ve onun özelinde Amerikalı akademisyen Hans Morgenthau'nun *Politics Among Nations* adlı eserinin önemli etkisi olduğunu ifade etmiş ve disiplinin evrensellikten uzak bir Amerikan uzmanlık alanı haline geldiğini savunmuştur (Grosser, 1956: 634). Grosser'in makalesinden 21 yıl sonra yayınlanan ve Batı-merkezcilik eleştirilerinin referans noktası olarak kabul edilen makalesinde

[5] Alfred Grosser makalesinde akademik çalışmaların konusu, dili, metodolojisi ve özellikle kullandıkları teori göz önünde bulundurulduğunda uluslararası ilişkiler disiplininin II. Dünya Savaşı sonrası giderek ABD'ye özel bir uzmanlık alanı haline geldiğini iddia etmiştir (Grosser, 1956). Batı-merkezcilik konusunda ilk eleştirel analiz olarak değerlendirebileceğimiz Grossier'in yukarıda bahsi geçen Fransızca makalesi, makalede de bahsedildiği üzere Uluslararası İlişkiler disiplininin dilsel olarak ABD'ye özel bir uzmanlık alanı haline gelmesi veya diğer bir ifadeyle disiplinde İngilizcenin hakimiyeti nedeniyle Batı-merkezcilik tartışmalarında kendisine neredeyse hiç yer bulamamıştır. Grossier'in disiplinin dili olarak İngilizcenin hakimiyetine ilişkin savunusunun geçerliliğinin ironik olarak belki de en önemli kanıtı, kendisiyle benzer argümanları savunan ve onun makalesinden 21 yıl sonra Stanley Hoffman tarafından yazılan "An American Social Science: International Relations" adlı artık klasikleşmiş ve İngilizce yazılmış makalenin Batı-merkezcilik tartışmalarına ilişkin literatürde referans noktası kabul edilmesidir.

benzer argümanları savunan Stanley Hoffmann, Uluslararası İlişkiler disiplininin II. Dünya Savaşı'ndan bir dünya gücü olarak çıkan ABD'deki uygun entelektüel eğilimlerin, siyasi şartların ve kurumsal fırsatların etkisiyle bir Amerikan sosyal bilimi haline geldiğini savunmuştur (Hoffman, 1977: 45). Hoffman'a göre disiplinin bir Amerikan sosyal bilimi olması, Uluslararası İlişkilere ilişkin yayınlanan çalışmalarda artan bir oranda ve baskın bir şekilde rasyonalist yaklaşımın ve realist teorinin benimsenmesine neden olmuştur (Hoffman, 1977: 51-52).

Konu ile ilgili ilk nicel araştırmayı yapan Holsti, literatür taramasından hareketle ABD'nin Uluslararası İlişkiler teorilerine ilişkin hakimiyeti sayesinde diğer coğrafyalardaki akademik toplulukları teori alanında kendine bağımlı kıldığını sayısal verilerle ifade etmiştir (Holsti, 1985: 103). Uluslararası İlişkiler topluluğunda sadece ABD ya da İngiltere'de üretilen çalışmaların veya teorilerin açıklayıcılığına güvenmek gibi bir algı olduğunu savunan Holsti, bunun disiplini dar görüşlülüğe yönlendirdiğini ifade etmiştir (Holsti, 1985). ABD'deki Uluslararası İlişkiler bölümlerinin müfredatlarını içerik analizine tabi tutan Alker ve Biersteker, ABD'de üretilen teorilerin açıklayıcılığına olan güvenin her teori için geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Zira Alker ve Biersteker'e göre müfredatlarda davranışsalcı yöntem ve neorealist teoriye bağlılık ilan edilirken, başta Marksizm olmak üzere diğer Batı menşeli teoriler görmezden gelinmiştir (Alter ve Biersteker, 1984). Dolayısıyla aslında ABD'de üretilen teoriler arasında da bir hiyerarşi olduğunu ve bunun daha spesifik bir dar görüşlülüğe işaret ettiğini söylemek mümkündür.

1990'lı yıllarla beraber Avrupa'da Uluslararası İlişkiler disiplininin önemli bir gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu durumun yaşanmasında söz konusu dönemde Avrupa'da disiplinin yapısının daha kurumsal hale gelmesi kadar üretilen çalışmalarda post-pozitivist teoriler gibi alternatif yaklaşımların ön plana çıkması etkili olmuştur. Ancak bu durum, ABD'nin Uluslararası İlişkiler disiplini ve özelinde teorisi üzerindeki gücünü aşındırmakta -o dönem için düşünüldüğünde- yeterince etki yapamamıştır. Bir diğer ifadeyle Uluslararası İlişkilerin "bilimsel" şekilde nasıl çalışılacağına ilişkin artan teorik, epistemolojik ve metodolojik çeşitlilik ABD'nin teori alanındaki hegemonyasını yıkacak güce ulaşamamıştır (Bilgin, 2005: 6). Zira dönemin ABD ve Avrupa menşeili dergilerinde yayınlanan teorik içerikli makaleler üzerinden yapılan çeşitli nicel araştırmalarda ABD'nin pozitivizm ve realizm üzerinden teorik hegemonyasını sürdürdüğü verilerle ortaya konmuştur (Waever, 1998; Smith, 2000; Aydınlı ve Mathews 2000; Breuning, Joseph ve Walton, 2005). Smith'e göre teorik hegemonya, ABD'deki Uluslararası İlişkiler topluluğuna neyin geçerli bilgi olduğunu, neyin bilgiye ulaşmada ve analiz etmede kullanılacak geçerli yaklaşımlar olduğunu tanımlayabilme gücünü vererek hangi araştırmaların kabul edilebilir hangilerinin kabul edilemez olduğunu tanımlama yetkisi tanımıştır (Smith, 2000: 383).

2000'li yıllarla birlikte Uluslararası İlişkiler teorilerinin evrensellik iddialarına yönelik dar görüşlülük eleştirileri daha ziyade Batı-merkezcilik bağlamında gerçekleşmeye başlamıştır. Bunun üç temel nedeni olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Avrupalı veya Avrupa üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin disiplinin önemli dergilerinde yayınlanan teorik çalışmalarının sayısının artması ve Avrupa menşeili dergilerin disiplindeki nüfuzunun güçlenmesidir. Böylece ABD disiplindeki teorik çalışmaların kurumsal ve coğrafi merkezi olmaya devam etse de tek merkezi olmaktan çıkmış ve bu durum ABD-Avrupa ayrımına girmeden Batı-merkezcilik eleştirilerine yönelmede etkili olmuştur. Diğer iki neden ise ABD ve Avrupa dışında dünyanın geri kalan coğrafyalarından gelen teorik katkıların disiplinde yeterince temsil edilmemesi ve ABD, Avrupa tarihinin ve kültürünün evriminden kaynağını alan Uluslararası İlişkiler teorilerinin dünyanın geri kalanının tarihini ve deneyimlerini yansıtmaması nedeniyle Batı-dışındaki gelişmeleri açıklamada yetersiz kalmasıdır (Rumelili, 2009: 49). Birbiriyle bağlantılı olan bu üç neden Uluslararası İlişkiler teorilerine yönelik hem Batı'dan yani teorinin merkezinden hem de dünyanın geri kalanından yani teorinin çevresinden Batı-merkezcilik eleştirilerini beraberinde getirmiştir (Tickner, 2003; Bilgin, 2008; Acharya ve Buzan, 2007; Behera, 2007; Chen, 2011; Hobson, 2012).

Batı-merkezcilik eleştirileri, ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin küresel düzeyde açıklayıcılık iddialarını sorgulayarak disiplinde teorik bağlamda keskin bir ayrım olduğunu vurgulamıştır. Daha ziyade merkez-çevre kavramsallaştırması bağlamında ele alınan bu keskin ve hiyerarşik ayrım, merkezin yani Batı'nın teori üretmekle, çevrenin yani dünyanın geri kalanının ise teoriyi tüketmekle görevli olduğu bir düzene işaret etmektedir. Bu düzende çevre akademisyeninin rolü, Uluslararası İlişkiler teorilerine özgün bir teorik katkı yapmak değil belirli bir ülke veya bölge hakkında alan bilgisi sağlamak, Batı'da üretilen teoriyi alan çalışmasıyla test etmektir (Aydınlı ve Mathews, 2000: 297). Bu hiyerarşik durumun varlığı, disiplinin önemli dergilerine ilişkin yapılan çeşitli niceliksel araştırmalarda da ortaya konmuştur (Tickner, 2003; Dankbaar, 2012; Wemheuer-Vogelaar vd., 2016). Bu iş bölümünün merkezdeki akademisyenler kadar çevredeki akademisyenler tarafından da kabullenilmesi, söz konusu hiyerarşik yapıyı sürekli olarak yeniden üretmiştir (Bilgin, 2005: 7). Merkez ve çevre akademisyenlerin söz konusu iş bölümünü kabulünde Batı'nın teorik hegemonyası kadar çevre ülkelerdeki kurumsal, ekonomik, tarihi ve siyasal koşulların elverişsizliği de etkili olmuştur (Acharya ve Buzan, 2007: 293-301).

Uluslararası İlişkiler disiplininde Batı-merkezli başta teorik olmak üzere epistemolojik, ontolojik ve metodolojik dar görüşlülüğünün aşılması noktasında son yıllarda önemli ilerlemenin kat edildiğini söylemek mümkündür. 2004 yılından bu yana Teaching, Research and International Policy (TRIP) Projesi kapsamında düzenli aralıklarla dünyanın farklı ülkelerinden Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin katılımıyla yapılan anketlerin sonuçları bu anlamda önemli bir

gösterge sunmaktadır.[6] Anket sonuçlarının gösterdiği üzere disiplinin teorik, epistemolojik ve metodolojik çeşitlilik konusunda 2004'ten bu yana önemli bir ilerleme kat ettiğini söylemek mümkündür. Ancak bu çeşitliliğinin Batılı -özelinde ise Amerikalı- akademisyenlerin ve teorilerin, akademik çalışmalar üzerindeki hakimiyetini tamamen ortadan kaldırdığını söylemek mümkün değildir. Zira disiplinin Batı menşeili önemli dergilerinde yayınlanan teorik çalışmaların büyük bir çoğunluğu, Amerikalıların başını çektiği Batılı akademisyenler tarafından yapılmakta ve dünyanın geri kalan coğrafyalarından akademisyenlerin teorik katkıları hala söz konusu dergilerde eşit bir temsil düzeyine ulaşamamaktadır (Turton, 2016; Lake, 2016; Malinak vd., 2018; Breuning vd., 2018).

Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezciliği eleştirileri, bu eleştirilerin gereksiz olduğuna dair kimi karşı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Örneğin Friedrichs'e göre uluslararası siyasette gücü elinde bulundurması nedeniyle Uluslararası İlişkiler disiplinine ve özelinde teorilerine ilişkin ABD hegemonyası kötü bir durum olmaktan ziyade doğal bir durumdur (Friedrichs, 2004: 17). Batı-merkezcilik eleştirilerine karşı çıkanlar için mevcut Uluslararası İlişkiler teorileri dar görüşlü değildir ve gerçekten de evrensel nitelikte açıklayıcılığa sahiptir. Bunun önemli bir nedeni, Batı dışındaki dünyanın tüm ayırt edici özelliklerine rağmen Batılı uluslararası sisteme, normlara ve davranış kalıplarına zaten entegre olmuş olmasıdır (Ikenberry ve Mastanduna, 2003: 421-422). Bu entegrasyonun mevcut Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı'da veya Batı dışında yaşanan gelişmeleri açıklayabilmede aynı güce sahip olmasına olanak tanıdığına inanılmıştır. Friedrichs gibi Mearsheimer'de teorik alandaki ABD hegemonyasını bir sorun olarak görmemiş ve ABD'li araştırmacıların sağladığı zengin teorik birikimin evrensel nitelikte olduğunu savunmuştur (Mearsheimer, 2016: 147). Ancak Mearsheimer bu savunuyu yaparken Batılı olmayan akademisyenlerin teorik katkılarının disiplinin merkezinde dikkate alınmadığı veya Batılı olmayan toplumların tarihi, kültürel, felsefi ve siyasi birikimlerinin ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinde yansıtılmadığı eleştirilerini görmezden gelmiştir. Mearsheimer'ın görmezden geldiği bu eleştiriler, iddia edildiği gibi ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin küresel düzeyde açıklayıcılığa sahip olup olmadığına yönelik tartışmanın farklı bir alt düzeyde ilerlemesine ve bu bağlamda Batılı olmayan teorinin mümkün olup olmadığı tartışmasına zemin hazırlamıştır.

2. Batı-Dışı Teori Tartışması

Hobson, teorinin her zaman onu inşa edenin yani teorisyenin zaman ve mekandaki konumunun ürünü olduğunu savunmuştur (Hobson, 2007: 92). Eleştirel teorinin kurucu isimlerinden Robert Cox ise "her zaman biri ve bir amaç için" olduğunu savunduğu teorilerin, çoğunlukla politik zaman ve mekanın ürünü olduğunu ve bu nedenle bir ideoloji olarak ele alınıp saklanmış perspektiflerinin açığa çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir (Cox, 1981: 128). Gerek Hobson'un gerekse Cox'un bu ifadelerinin Uluslararası İlişkilerde Batı-dışı teori arayışlarını anlamlandırmada anahtar rolü oynadığını söylemek mümkündür. Zira ana akım olarak adlandırılabilecek teorilere ilişkin eleştirilerde üzerinden en çok durulan noktaların başında Batı coğrafyasında Batı'nın kültürel, tarihi ve siyasal deneyimlerinden türeyen söz konusu teorilerin sadece Batı'nın ihtiyaçlarına cevap verdiği gelmiştir. Uluslararası İlişkiler teorilerinin inşasının Batı'nın tarihi ve deneyimleriyle sınırlanmış olmasının disipline ilişkin kavram ve varsayımların çeşitliğini ve bununla bağlantılı olarak teorilerin Batı-dışı dünyadaki gelişmeleri açıklayabilme kapasitesini sınırlandırdığı savunulmuştur (Neuman, 1998:1-2). Örneğin Ayoob, realist teoriyi esas alan güvenlik çalışmalarının sadece ABD'nin güvenlik ihtiyaçları ile ilgilendiğini savunmuştur (Ayoob, 1997: 137). Benzer bir yaklaşım ortaya koyan Katzenstein Batı özellikle de Batı Avrupa tarihine ve deneyimlerine dayanan ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin Asya bölgeselciliğini anlamlandırmada çok az işe yaradığını ifade etmiştir (Katzenstein, 1997: 5). Kang'a göre ise Avrupa deneyimlerinin ürünü olan Uluslararası İlişkiler teorilerinin Asya'ya ilişkin analizlerinin sonuçları büyük ölçüde başarısızlık olmuştur (Kang, 2003: 57-58).

1990'ların sonu ve 2000'lerin başında Batı'nın deneyimlerinden ve tarihinden türeyen ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin dünyanın geri kalanındaki özellikle de Asya'daki gelişmeleri açıklamada eksik kaldığına ilişkin yapılan eleştiriler, disiplinde Batı-dışında bir teoriye ihtiyaç olup olmadığına ilişkin tartışmanın kapılarını aralamıştır. Acharya ve Buzan, "neden Batı-dışı Uluslararası İlişkiler teorisi yok" sorusu üzerine kurgulanmış olan 2007 tarihli çalışmalarında teorideki Batı hegemonyasının nedenleri kadar, Batı-dışı teori inşa etme girişimlerinin muhtemel kaynaklarını incelemiş ve Batı-dışı teorinin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Acharya ve Buzan'a göre Batı merkezli ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri evrensel olduklarını iddia etseler de Batı-dışı toplumların tarihlerini ve deneyimlerini görmezden gelen ve Batı'nın gücünü, refahını, nüfuzunu sürdürme görevini üstlenen dar görüşlü teorilerdir (Acharya ve Buzan, 2007: 290). Bir diğer ifadeyle ana akım teorilerin siyasal, ekonomik, askeri ve toplumsal gelişmeleri açıklayabilme noktasında dünyanın her tarafına seyahat edebildikleri iddia edilse de Batı-merkezci özlerinin yarattığı sınırlılık aslında buna izin vermemektedir (Çapan ve Zarakol, 2018: 129). Bu nedenle Batı-dışı tarihlerden, deneyimlerden, fikirlerden veya tarihsel metinlerden yararlanan özgün veya melez yerel teoriler geliştirme, disiplinin gelişimi ve gerçek anlamda evrenselliği adına önemli bir gereklilik

[6] Teaching, Research and International Policy (TRIP) Projesi kapsamında 2004, 2006, 2008, 2011, 2014 ve 2017 yıllarında yapılan ve uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin eğitim ve araştırmalarında kullandıkları teori, yöntem ve pedagojik yaklaşımların evrimini anlamayı amaçlayan araştırma anketleri için bakınız; TRIP Faculty Survey, https://trip.wm.edu/data/dashboard/faculty-survey, Erişim tarihi: 18.01.2021.

olarak ifade edilmiştir (Acharya ve Buzan, 2010: 221-238). Ayrıca savunanlar açısından Batı-dışı teori girişimleri, alternatif hipotezler ve kavramlar aracılığıyla Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batılı olmayan toplumların değer ve çıkarlarına da hizmet etmesini sağlayacak ve Batı-merkezli bilim ve tarih yazımının epistemolojik sınırlamalarının aşılmasına olanak tanıyacak çabalar olarak görülmüştür (Kayaoğlu, 2014: 201).

Acharya ve Buzan'a göre Batı-dışında teorinin gelişmesinin birçok engel ile karşılaştığı kabul edilmektedir. Bunlar arasında Batı kökenli Uluslararası İlişkiler teorilerinin Uluslararası İlişkileri anlamak için doğru yolu keşfettiğine yönelik inanç ve bu inancın bir sonucu olarak disiplinde hegemonik bir konum kazanmış olmaları, Batı-dışı teorilerin görünür olmayı başaramaması, Batı dışındaki ülkelerde teorinin gelişimine yönelik özellikle kurumsal koşulların eksikliği, Batı'nın teori geliştirmede yarışa önde başlamış olması sayılabilir (Acharya ve Buzan, 2007: 293-301). Ancak yine Acharya ve Buzan'a göre bu engeller, gerek Batılı gerekse Batılı olmayan Uluslararası İlişkiler uzmanları tarafından beslenen ve büyük ölçüde fikirsel ve algısal olan ön kabullere dayanmaktadır (Acharya ve Buzan, 2007: 288). Dolayısıyla aslında en büyük engel, Batılı ve özellikle de Batılı olmayan Uluslararası İlişkiler uzmanlarının Batı dışında yerel nitelikli özgün veya melez teoriler geliştirilmesine hem olanak hem de gerek olmadığını düşünmesidir. Bu düşünce, Bilgin'in de ifade ettiği gibi merkezin yani Batı'nın teori ürettiği, çevrenin yani dünyanın geri kalanının ise test ettiği hiyerarşik iş bölümü ile disiplin içerisinde var olagelmiştir (Bilgin, 2005: 7). Ancak Batı-dışı teorinin gerekliliği konusunda özellikle son 20 yıldır yapılan eleştirel çalışmalar ve yerel teori geliştirme girişimleri ile söz konusu hiyerarşik işbölümünü ortadan kaldırmaya yönelik adımların atılmaya başlandığını söylemek mümkündür. Söz konusu adımlar Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezciliğinin aşılması açısından oldukça önemlidir.

Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezciliğini aşmak adına Batı-dışı diğer bir ifadeyle çevre akademisyenlerden esas beklenen Batı-merkezli teorilere ve tartışmalara eklemlenmek yerine kendi toplumlarının veya bölgelerinin siyasal, tarihsel ve kültürel, deneyimlerini referans alan genellenebilir teori ve kavramlar geliştirmesi olmuştur (Rumelili, 2014: 207). Yukarıda ifade edildiği gibi son yıllarda Hindistan'dan Çin'e, Afrika'dan Ortadoğu'ya birçok bölgeden akademisyenler bu konuda önemli adımlar atmıştır. Bu adımların atılmasında en etkili olan faktörlerden biri 1990'lı yıllarla beraber konstrüktivist teorinin disiplinde göstermiş olduğu yükseliş olmuştur. Zira Batı-dışı teori geliştirme çabasının en önemli potansiyel kaynakları arasında olan kültür ve kimliğe yaptığı vurgu nedeniyle konstrüktivizm, sadece ana akım teoriler bağlamında Batılı olmayan devlet ve toplumlara yönelik çalışmaların sayısının artmasını sağlamakla kalmamış aynı zamanda Batı-dışı yerel teorilerin geliştirilmesini de teşvik etmiştir (Acharya, 2011: 623). Kontrüktivizmin yarattığı bu etkiye eleştirel, post-kolonyal ve feminist teoriler de katkı sunmuş ve sundukları eleştirel perspektifle Batı-dışının da teorinin öznesi olabileceği ve teori inşa edebileceği düşüncesinin disiplinde yer edinmesine yardım etmiştir.

Batılı olmayan yerli teori ve kavramlar geliştirilmesi noktasında ilk adımların atılmasına etki eden bir diğer faktörün Çin'in alternatif bir güç merkezi olarak dünya siyaset sahnesinde göstermiş olduğu yükseliş olduğunu söylemek mümkündür. Çin'in siyasal ve ekonomik bir güç merkezi haline gelmesi, Çinli akademisyenlerin özellikle teori ve epistemolojideki Batı -özelinde ise ABD- hegemonyasını sonlandıracak, yerel kavramlara, deneyimlere ve tarihe odaklanmış özgün teoriler inşa etme girişimlerini güçlendirmiştir (Eun, 2019a: 79). Çinli akademisyenlerin özgün ve yerel nitelikli Uluslararası İlişkiler teorileri ortaya çıkarmaya yönelik girişimlerinin diğer çevre akademisyenleri de benzer girişimlere yönelme noktasında teşvik ettiğini söyleme mümkündür. Son olarak ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı dışı dünyadaki siyasal veya ekonomik birtakım gelişmeleri açıklamada yetersiz kaldığının daha görünür hale gelmesi, Batılı olmayan teori inşa etme noktasında önemli adımlar atılmasına neden olan bir diğer faktör olmuştur. Bu konuda en çok verilen örneklerin başında Batı-merkezli teorilerin Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC) gibi Batı-dışı uluslararası örgütlerin bölge siyasetindeki etkisini, Çin'in uluslararası sistemdeki rolünü ve IŞİD gibi devlet dışı yapıların siyasal etkililiğini analiz etmeye olanak sağlayacak gerekli kuramsal ve kavramsal çerçeveyi sunamadığının geldiğini söylemek mümkündür (Acharya ve Buzan, 2007: 290; Chong, 2010: 128-129; Qin, 2011; 118-119; Acharya, 2016: 7-8; Aydınlı ve Biltekin, 2018: 57).

Batı merkezli ve kökenli teorilerin evrensel olmadığına yönelik eleştirilerin yukarıda bahsi geçen faktörlerin de katkısıyla Batılı olmayan teori geliştirmenin gerekliliğini de içeren bir hale bürünmüş olması, Batı-dışı teori geliştirme girişimlerinin

hız kazanmasına katkı sunmuştur.[7] Söz konusu girişimler sonucunda Çin'de "Tianxia"[8] dünya görüşü, "Yüzeysel Arkadaşlık Teorisi"[9], Hindistan'da "Nehru Uluslararasıcılığı"[10] ve "Mandala Teorisi"[11], Rusya'da "Gramatolojik Jeopolitik Teorisi"[12], Güney Afrika Cumhuriyeti'nde "İzole Devletler Teorisi"[13] veya Ortadoğu'da "İbn-i Haldun'un Asabiyesi"[14] gibi akademik çalışmalarla hala geliştirilmekte olan birçok yerel kavramsallaştırma ve teori ortaya çıkmıştır. Söz konusu yerli teoriler ve kavramsallaştırmalar kimi zaman Kautilya, Sun Tzu, İbn-i Haldun gibi yerli düşünürlerin fikirleri aracılığıyla, kimi zaman yerel deneyimler ve kanıtlar üzerinden Batı merkezli teorileri uyarlayıp onlara özgün bir yapı kazandırarak, kimi zaman ise yerel deneyimlerden hareketle tamamen orijinal kavramlar ve varsayımlar üreterek inşa edilebilmektedir (Biltekin, 2015: 537-539, 557-558; Aydınlı ve Biltekin, 2018: 51-61).

Uluslararası İlişkiler teorilerini Batı merkezli ve kökenli yapısından kurtarma çabası olarak Batı-dışında alternatif yerli teoriler inşa etmeye yönelik çok fazla girişim ortaya çıkmasına paralel olarak bu girişimlere yönelik birçok eleştiri de ortaya çıkmıştır. Bu eleştirilerin kümelendiği ilk nokta, daha önce de ifade ettiğimiz gibi Batı-dışı teorilere ve teori girişimlerine ihtiyaç olmadığı çünkü Batı merkezli ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin zaten evrensel düzeyde açıklayıcı ve küresel düzeyde uygulanabilir olduğu olmuştur. Örneğin Batı merkezli ve kökenli teorilerin zaten evrensel açıklayıcılığa sahip olduğunu iddia eden Mearsheimer, Batı-dışında yerel teoriler inşa edilmesi gerekliliğine katılmadığını ifade etmiştir (Mearsheimer, 2016: 147). Mearsheimer'ın savunusuna katkıda bulunan Schmidt, Batı- merkezli olmayan teori geliştirme girişimlerinin disiplini zenginleştirmek yerine tutarsız ve bölünmüş bir hale getirebileceğini iddia etmiştir (Schmidt, 2008: 298). Porter ise disiplinde teorik ve kavramsal anlamda bir çoğulculuğun zaten olduğunu, bu çoğulculuğu sağlayan düşünürlerin büyük bir çoğunluğunun ABD'li veya ABD'de yaşıyor olmasının bir dar görüşlülük ve Batı-dışı teori ihtiyacı yaratmayacağını savunmuştur (Porter, 2001: 131).

Batı-dışı yerli teorilere ve teori girişimlerine yönelik bir diğer eleştiri ise söz konusu teorilerin inşa sürecinde Batı'yı referans almaları nedeniyle Batı merkezli teoriler gibi dar görüşlü bir yapıya bürünmelerinin yüksek bir ihtimal olduğu üzerinedir. Disiplindeki Batı-merkezciliği eleştiren akademisyenler tarafından yöneltilen bu eleştirilerde dikkat çekilen temel nokta, Batı merkezli ve kökenli teorilere karşı, Çin, Hindistan veya daha geniş anlamda Asya merkezli teoriler inşa etmenin yeni etnik-merkezcilikler yaratma tehlikesi barındırdığı üzerinedir. Örneğin Mena, Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batılı ve emperyal kökenlerini aşma çabasıyla yerel teoriler inşa ederken disiplinin emperyal kökenlerinden kaynaklanan bir tehlike olan kültürel özcülük tuzağına düşmemek gerektiğini ifade etmiştir (Mena, 2020: 1). Benzer şekilde Hurell, dünyayı anlamak için kültürel olarak spesifik yollar geliştirmenin çoğulculuğu teşvik ettiğini ama aynı zamanda karşı çıkılan etnik

---

[7] Batı merkezli ve kökenli olmayan teori geliştirme çabaları, 21. yüzyılla birlikte Uzakdoğu'dan Afrika'ya, Güneydoğu Asya'dan Ortadoğu'ya geniş bir coğrafyadaki Batılı olmayan akademik topluluklarda önemli bir ivme yakalamıştır. Bununla birlikte yerli teori geliştirme çabalarının sonuç verdiği ilk örneğin, 20. yüzyılın ortalarında Latin Amerikalı bir grup akademisyenin yaptığı çalışmalar ile ortaya çıkan Bağımlılık Teorisi olduğunu söylemek mümkündür. Bağımlılık Teorisi'nin Latin Amerika ülkelerinin kalkınma ve uluslararası ticaret deneyimlerinin modernleşme ile kalkınma teorilerinin varsayımlarıyla örtüşmediği düşüncelerinden ve eleştirilerinden hareketle ortaya çıkan ve geliştirilen bir teori olduğunu söylemek mümkündür. Immanuel Wallerstein'ın Modern Dünya Sistemi Teorisi'ne ve birçok Neomarksist teorisyenin çalışmalarına doğrudan etki eden Bağımlılık Teorisi, Latin Amerika ülkelerinin deneyimlerinden hareketle ortaya çıkmasına rağmen ekonomik olarak gelişmiş veya az gelişmiş birçok Asya ve Afrika ülkesine uygulanmış veya uygulanabilir bir teori olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Smith, 1979; Dos Santos, 1970; Cardoso ve Faletto, 1979; Angotti, 1981; Hills, 1994; Tickner, 2008; Mahoney ve Rodriguez-Franco, 2018).

[8] Antik Çin dünyasına ait kültürel bir kavram olan Tianxia, etimolojik olarak "aynı gökyüzünün/cennetin altında" anlamına gelmektedir. Çin'in 1990'lı yıllarla birlikte dünya siyasetinde ve ekonomisinde gösterdiği yükselişe paralel olarak Çin merkezli bir dünya düzenini ve uluslararası ilişkileri açıklamak için sıklıkla başvurulmaya başlanan bir yaklaşım olmuştur. Tianxia yaklaşımında barış içinde bir arada yaşamaya ve hegemonya olmaksızın uyum ve işbirliğine dayalı bir uluslararası sistem tasavvur edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Callahan 2008; Xuetong, 2011; Babones, 2020; Por, 2020).

[9] Çin merkezli teori üretme arayışlarının sonuçlarından biri olan ve Yan Xuetong tarafından geliştirilen Yüzeysel Arkadaşlık Teorisi, 1990 sonrası Çin-ABD ilişkilerindeki ani gerilimlerin ve ardından gelen yumuşamaların nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Xuetong 2010).

[10] Hint devlet adamı Jawaharlal Nehru'nun düşüncelerinden hareketle geliştirilen bir yaklaşımdır. Nehru Uluslararasıcılığı, dünya düzeninin güç politikası veya güç dengesi yoluyla sürdürülmesini reddetmektedir. Bu anlamda Westphalian dünya düzeni anlayışından ayrılmaktadır. Bu yaklaşıma göre "Bağlantısızlık", güç politikalarının hakim olduğu bir dünya düzeninde hem özerk hem de barışçıl bir dış politika inşa edebilmenin temel yoludur. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Bajpai, 2003; Behara, 2007).

[11] Hint kökenli düşünür ve devlet adamı Kautilya'nın M.Ö. 3. yüzyılda yazdığı Arthaşastra adlı eserinde etraflıca ele aldığı Mandala Teorisi, devletlerarası ilişkileri ve uluslararası sistemi açıklamaya yönelik bir teorik yaklaşımdır. Devletlerin dış politikalarının farklı koşullar altında nasıl inşa edilmesi gerektiğine yönelik hükümdara oldukça detaylı tavsiyeler sunan Kautilya, gücün ve çıkarın devletler arası ilişkilerde temel belirleyici olduğunu varsaymıştır. Bu nedenle Batı'da "realizmin kurucusu" veya "Hint Machiavelli" gibi sıfatlarla nitelendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Kautilya, 2018; Modelski, 1964; Shahi, 2018).

[12] Kuznetsov tarafından geliştirilen ve Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" teorisine dayanan Gramatolojik Jeopolitik Teorisi, medeniyetleri temelde dine ve mezhebe göre değil kullandıkları alfabelere göre tanımlamanın potansiyel çatışmaları açıklamada daha doğru bir yol sunacağını varsaymaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Kuznetsov, 1995; Aydınlı ve Biltekin, 2018: 57-58).

[13] İzole Devletler Teorisi, Güney Afrikalı bilim insanı Deon Geldenhuys tarafından geliştirilmiştir. Geldenhuys, Güney Afrika Cumhuriyeti örneğinden hareketle uluslararası sistem ve toplum tarafından dışlanmış devletleri incelemiş ve devletlerin izolasyona tabi tutulmasının neden, sonuç, araç ve etkilerini analiz ederek genellenebilir varsayımlar ortaya koymuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Geldenhuys, 1990, Smith, 2018: 85-87).

[14] İbn-i Haldun'un devlet ve devletler arası ilişkilere ilişkin yaklaşımı, uluslararası ilişkiler disiplini açısından bakıldığında genellikle realist teori ile konstrüktivist teori arasında bir noktaya oturtulmakta ve Batı-dışı teori geliştirme çabalarının önemli bir kaynağı olarak görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; (Kalpakian, 2008; Say, 2012).

merkezcilikleri yeniden üretmeye çalışabilecek kültürel ve bölgesel bir içe dönüklüğe de yol açma tehlikesi barındırdığını ifade etmiştir (Hurrell, 2016: 150). Nitekim Callahan, Tianxia kavramı üzerinden yaptığı incelemede Çin'deki yerel teori inşa etme girişimlerini, ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri üzerindeki hegemonyayı sonlandırmaya katkı sunmak yerine hegemonya olmaya niyetli yeni bir etnik merkezcilik üretme görüntüsü sergilemeleri nedeniyle eleştirmiştir (Callahan, 2008: 749). Chen'e göre Batı-dışı teorik geliştirme çabalarının yeni etnik merkezcilikler üretme görüntüsü sergilemesinin nedeni, söz konusu çabaların Batı'nın epistemolojik ve ontolojik varsayımlarıyla hareket etmesidir. Bu nedenle yapılması gerekenin Batı-dışı teoriler inşa etmek değil Batı-sonrasını düşünüp alternatif epistemolojik ve ontolojik yaklaşımlar üretmek olduğunu savunmuştur (Chen, 2011: 16-18).

Batı-dışı yerli teorilere ve teori girişimlerine yönelik eleştirilerin üzerinde yoğunlaştığı bir diğer nokta, söz konusu teori ve teori girişimlerinin orijinal ve özgün kavramsallaştırmalar ve varsayımlar sunmadığı, Batı kökenli veya merkezli teorilerin türevlerinin yaratıldığına ilişkindir. Bu eleştiriyi dile getirenler, Batı-dışı teorik ve kavramsal katkıların literatürdeki hakim yaklaşımın aksine Uluslararası İlişkiler teorilerindeki Batı-merkezciliği aşmaya katkı sunmadığını savunmuştur. Örneğin Chen, Batı'nın epistemolojik ve ontolojik bakış açısından türetilmeleri nedeniyle Batı-dışı teorilerin disiplinde Batı'nın hegemonyasının sürekli olarak yeniden inşa edilmesine önemli katkı sunduğunu ifade etmiştir (Chen, 2011: 16-18). Batı-dışı teorilerde ve kavramsallaştırmalarda "Westphalia Miti" gibi Batı'nın Batılı olmayanlar üzerindeki normatif üstünlüğünü savunan Avrupa merkezli epistemolojilerin kullanılması, disiplindeki hiyerarşik yapının ve hegemonyanın sürdürülmesinde önemli rol oynamıştır (Chen, 2012: 465-466; Kayaoğlu, 2010: 194). Dolayısıyla aslında Batı-dışı teoriler ve kavramsallaştırmalar sözde Batı-dışı olsalar da aslında Batı'yı taklit etmenin ötesine geçmeyen girişimler olarak nitelendirilmiştir. Oysa ki Bilgin'in de ifade ettiği gibi bu eleştirilerin havada kaldığı nokta, Batı-merkezci teorinin karşısına tamamen Batı'yı dışarıda bırakan bir Batı-dışı teori koymaya çalışarak Batı ile Doğu'nun (ya da Batı-dışı dünyanın) birbirini teşkil edecek şekilde iç içe geçtiğini görmezden gelmeleri olmuştur (Bilgin, 2008: 5-6). Bilgin'in ifade ettiği bu düşünce, Uluslararası İlişkiler teorilerinin evrensellik iddialarına yönelik tartışmanın farklı bir alt düzeyde ilerlemesine ve disiplinde gerçek manada evrensel, çoğulcu ve kapsayıcı bir teorik yapının sağlanıp sağlanamayacağı sorunsalına odaklanılmasına önemli katkı sunmuştur. Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin söz konusu alt düzey tartışma bağlamına ortaya çıkan özgün bir katkı olduğunu ve tartışmanın seyrine önemli bir katkı yaptığını söylemek mümkündür.

3. İkiliklerin Ötesine Geçmek: Küresel Uluslararası İlişkiler Fikri

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki teorik birikimin coğrafi, kültürel veya etnik olarak tek bir merkeze dayanmayan, dünyanın bir kısmının çıkarlarının meşrulaştırılması için kullanılmayan, disiplindeki hegemonik yapıyı sürekli olarak yeniden üretmeyen daha çoğulcu, kapsayıcı ve diyalog odaklı bir yapıya nasıl kavuşturulacağı, literatürde özellikle son 10 yıldır üzerinde sıklıkla durulan konulardan biri olmuştur. Batı-dışı teori geliştirme ve kavramsallaştırma girişimlerinin artmasına paralel olarak, disiplindeki Batılı veya Batılı olmayan tüm teorik ve kavramsal birikimi kapsayıcı bir yapının inşa edilip edilemeyeceği sorunsalı, Uluslararası İlişkiler teorilerinin evrensellik iddialarına yönelik tartışmanın farklı bir düzeyde daha ilerlemesine zemin hazırlamıştır.

Batı-merkezli veya Batı-dışı Uluslararası İlişkiler teorilerinin birbirlerinin zıttı değil birbirlerini tamamlayan birikimler ve olgular olarak ele alınması gerektiğine yönelik eleştiriler, üçüncü alt düzey tartışmanın referans noktasını oluşturmuştur. Bu tartışmaya önemli katkılar sunan teorisyenler, Batı ve Batı-dışının teorik birikimlerinin farklılıklarını ve ayrım noktalarını aramak yerine özgün yapılarıyla bir arada diyalog halinde ve uyum içinde hareket etmelerine olanak tanıyan unsurlarına odaklanmanın teorileri gerçek manada evrensel kılmanın yolu olduğunu savunmuştur (Bilgin, 2008; Sil ve Katzenstein, 2010; Hutchings, 2011; Acharya, 2011; Lake, 2011; Lake, 2013). Dünya siyasetinin çeşitliliği ve heterojenliği, uluslararası politikanın analizinde teoriye Batı/Batı-dışı, Kuzey/Küresel Güney, Batı/Batı Sonrası veya Batı/Geriye Kalan gibi ikili ayrımlara dayanarak bakan alışılmış tercihlerimizden vazgeçmemiz gerekliliğini doğurmuştur (Katzenstein, 2018: 389).

Uluslararası İlişkiler disiplininde kapsayıcı, çoğulcu ve gerçek manada evrensel bir teorik yapının/birikimin oluşturulup oluşturulamayacağına ilişkin tartışma, Hint asıllı Kanadalı teorisyen Amitav Acharya'nın 2014 yılında dile getirdiği Küresel Uluslararası İlişkiler fikri ile önemli bir ivme kazanmıştır. Batı-dışı teorinin gerekliliği üzerine çalışmalarıyla tanınan Acharya, Uluslararası İlişkiler Derneği'nin 2014 yılında düzenlemiş olduğu kongrede, disiplinde çoğulcu ve diyalog odaklı bir teorik birikim inşa edilmesi tartışmalarına Küresel Uluslararası İlişkiler fikri ile özgün bir katkı sunmuştur (Acharya, 2014: 469). Acharya, 2014 yılındaki kongrenin ardından Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin alt yapısını ve nasıl geliştirilebileceğini detaylı olarak ele alan farklı çalışmalar literatüre kazandırmıştır (Acharya, 2014; Acharya, 2015; Acharya, 2016; Acharya, 2017; Acharya ve Buzan 2017; Acharya, 2019).

Uluslararası İlişkiler disiplininin, dünyadaki toplumların ve devletlerin büyük bir çoğunluğunun deneyimlerini, bilgi iddialarını ve katkılarını yansıtmadığını savunan Acharya, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin bu gerçekliği değiştirip Batı ve dünyanın geri kalanı arasındaki mesafeyi aşmayı ve gerçek manada evrensel bir disipline doğru bir rota çizmeyi amaçladığını ifade etmiştir (Acharya, 2014: 647). Bu manada Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, bir teori değil kapsayıcı,

çoğulcu ve evrensel bir Uluslararası İlişkiler disiplininin nasıl inşa edileceğini anlamanın ve disiplini bu yönde yeniden şekillendirmenin bir yoludur (Acharya ve Buzan, 2017: 354). Disiplinin Batı-dışı toplumların ve devletlerin deneyimlerini, seslerini ve özne konumlarını görmezden gelen yapısına karşı bir sorgulama ve analiz çerçevesidir (Acharya, 2019: 298). Disiplinde daha fazla kapsayıcılığın, diyaloğun ve çoğulculuğun sağlanması için bir istektir (Acharya, 2014: 649).

Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin temel amacı, Batılı olmayan ve bu nedenle disiplinde marjinalleştirilen teorik, epistemolojik, metodolojik ve ontolojik katkıların tümünü disiplinin merkezine taşımak ve görünür hale getirmektir (Acharya, 2017: 1). Acharya'ya göre disiplinin dünyanın her yerindeki devletler ve toplumlar arasındaki ilişkileri açıklayabilen bir yapıya kavuşabilmesi ve Batı'nın disiplin üzerindeki hegemonik konumunun aşılabilmesi için Batılı olmayan toplum ve devletlerin katkılarını tanıyarak disiplindeki çoğulculuğu teşvik etmek elzemdir (Acharya, 2014: 649). Bu çoğulculuk arayışının en önemli ve başlıca ayağı teoriye ilişkindir. Batılı olmayan kavramsal ve teorik birikimi yerelden çıkarıp tıpkı Batı-merkezli teoriler gibi küresele taşımayı başarmak disiplinin gerçek manada evrensel ve kapsayıcı olmasının anahtarıdır (Acharya ve Buzan, 2017: 361). Bu bağlamda Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin Uluslararası İlişkiler teorileri hakkındaki perspektifi, mevcut ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerini değiştirme veya yerinden etme üzerine değil söz konusu teorilerin ufuklarını genişleterek onlara Batı-dışı dünyanın teorideki yerini ve rolünü kabul ettirmeye dayalıdır (Acharya, 2017: 1). Bu nedenle Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, Uluslararası İlişkiler disiplinini yeniden şekillendirme amacıyla bilim insanlarını dünya tarihlerinden yeni örüntüler, teoriler ve yöntemler keşfetmeye çağıran yeni bir yoldur (Acharya ve Buzan, 2017: 354; Acharya, 2019: 298).

Acharya'ya göre disiplindeki Batı/Batı-dışı, Kuzey/Küresel Güney, Batı/Batı Sonrası, Batı/Geriye Kalan gibi ikiliklerin üstesinden gelmeye çalışan Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin yedi temel unsuru vardır. Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin hem amaçlarını hem de niteliklerini ortaya koyan bu unsurlar şunlardır; i) Çoğulcu bir evrensellik anlayışına bağlılık, ii) Belirli bir toplumun, ulusun, medeniyetin değil dünyanın tarihine dayanmak, iii) Ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerini reddetmek veya kötülemek değil kapsamak, iv) Bölgeselciliği ve alan çalışmalarını disipline entegre etmek, v) Ulusal veya kültürel istisnacılığa dayalı teori ve kavramlardan kaçınmak, vi) Batılı olmayan aktörlerin Uluslararası İlişkilerdeki özne (amil) konumunu ve devlet dışındaki birçok aktör biçimini tanımak, vii) Dünyanın artan küreselleşmesini sadece servet, güç ve kültürel otoritenin yayılması açısından değil, aynı zamanda artan bağımlılık ve paylaşılan kader açısından ele almak (Acharya, 2019: 300-309).

Acharya, Uluslararası İlişkiler disiplinin başta teori olmak üzere tüm kapsamıyla çoğulcu bir nitelik sergileyebilmesine ve dar görüşlü hegemonik yapıdan kurtulabilmesine yönelik tartışmaların başlatılabileceği altı araştırma gündem maddesi önermiştir. Bu gündem maddeleri şunlardır; i) Toplumların ve devletlerin tarihlerinden yeni teoriler ve yöntemler keşfetmek, ii) İki yüz yıldan fazla süre devam eden Batı hakimiyetinden sonra güç ve fikir dağılımındaki değişiklikleri analiz etmek, iii) Bölgeselleşme bağlamında dünyadaki bölgesel çeşitliliği ve bu bölgelerin birbirlerine bağlılıklarını keşfetmek, iv) Disiplin ve alan çalışmaları bilgisinin derin ve somut entegrasyonunu gerektiren konularla ve yöntemlerle ilgilenmek, v) Fikirlerin ve normların küresel ve yerel düzeyler arasında nasıl dolaştığını incelemek, vi) "Medeniyetler Çatışması" için olduğundan daha fazla tarihsel kanıtı olan medeniyetler arasındaki diyalog ve karşılıklı öğrenme hakkında araştırma yapmaya yoğunlaşmak. (Acharya, 2014 652-656; Acharya, 2016 5-9; Acharya, 2019: 309-310).

Acharya'nın söz konusu altı araştırma gündemi arasında toplumların ve devletlerin tarihlerinden yeni teoriler ve yöntemler keşfetmeye oldukça önem atfettiğini yine kendi çalışmalarından hareketle söylemek mümkündür. Bu keşfin nerelerden yapılabileceği ile ilgili ise beş yararlı kaynak olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan ilki Budizm, Hinduizm, Konfüçyüsçülük, İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dini ve felsefi geleneklerdir. Bu anlamda Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin pozitivist yaklaşımları kabul etmekle birlikte Uluslararası İlişkilerde bilgiye erişmenin tek geçerli yolu oldukları yaklaşımını reddettiğini ve epistemolojik bir çoğulculuğu benimsediğini söylemek mümkündür. İkincisi Sun Tzu, Kautilya, İbn-i Haldun gibi tarihi, dini, politik veya askeri figürlerin Uluslararası İlişkilere ilişkin düşünceleridir. Bu isimlerin bıraktıkları eserlerde tıpkı Batı'da üzerine sıklıkla çalışılan Machiavelli örneğinde olduğu gibi Uluslararası İlişkiler teorilerine ilişkin önemli fikirler bulmak mümkündür. Üçüncüsü yakın tarihin sömürgeleştirilmiş dünyasında yaşamış olan politik düşünürlerin ve liderlerin Uluslararası İlişkilere ilişkin düşünce ve yaklaşımlarıdır. Bu düşünür ve liderlerin sömürgecilik karşıtı veya milliyetçi fikirlerinin Uluslararası İlişkiler teorileri açısından dikkate almaya değer fikirler sunabileceğini söylemek mümkündür. Dördüncüsü dünyanın farklı yerlerinden disiplindeki Batı-merkezci ve dar görüşlü hegemonik duruma meydan okuyan çalışmalar üretmiş akademisyenlerin çalışmalarıdır. Mohammed Ayoob (ABD), Pınar Bilgin (Türkiye), Takashi Inoguchi (Japonya), W. Andy Knight (Kanada), Yan Xuetong (Çin), Navnita Behera (Hindistan), Qin Yaqing (Çin), Yong-Soo Eun (Güney Kore), Barry Buzan (İngiltere), Peter J. Katzenstein (ABD), Andrew Hurrell (İngiltere), Shadrack Bentil (Almanya) gibi dünyanın farklı yerlerinden ve üniversitelerinden birçok bilim insanı, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin amaçlarıyla örtüşen çalışmalarıyla yeni teorik katkılara doğrudan veya dolaylı kaynak olabilmektedir. Beşinci kaynak ise dünyanın farklı bölgelerindeki geniş ve uzun vadeli ilişkiler, etkileşimler ve kurum inşası kalıplarıdır. Diğer bir ifadeyle teori inşa etmek için pratikte olanın sunduğu kaynaklardan yararlanmaktır. Avrupa'da 1815-1914 arası dönemde süren Avrupa Uyumu'nun "güvenlik rejimleri" ile ilgili literatürün temelini oluşturması veya Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin işleyişinin uluslararası

örgütlere ilişkin teorik literatüre yeni katkılar sunması, bu kapsamda verilebilecek önemli örneklerdir (Acharya, 2019: 310-316).

Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, 2014 yılında Amitav Acharya tarafından gündeme getirilmesinden bugüne geçen süre zarfında disiplinde oldukça destek görmüş ve birçok bilim insanının akademik çalışmasının doğrudan veya dolaylı olarak konusu olmuştur. Konuya ilgi duyan ve önem veren bilim insanlarının Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimine farklı şekillerde katkı yaptığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Batılı olmayan toplumların ve devletlerin tarihlerinden ve deneyimlerinden hareketle özgün veya melez (eklektik) kavramsallaştırmalar ve teoriler üreterek veya gün yüzüne çıkararak disiplindeki çeşitliliğin artmasına katkı sunmak olmuştur. Hint düşünür ve devlet adamı Kautilya'nın Mandala Teorisi'ni, Tanzanyalı siyasetçi ve akademisyen Nyerere'nin Ujamaa[15] yaklaşımını veya Çin siyaset ve felsefe tarihinin bir ürünü olan Tianxia kavramını ilk akla gelen örnekler arasında saymak mümkündür (Misra, 2016; Shahi, 2014; Shahi, 2018; Por, 2020; Babones, 2020). İkincisi Çin'de, Hindistan'da, Türkiye'de, Japonya'da, Brezilya'da veya başka bir Batılı olmayan ülkede teori veya kavram geliştirme çabalarını ve bu çabaların önünde engel olarak duran unsurları analiz etmek olmuştur (Kristensen, 2019; Smith, 2018; Köstem, 2015; Kolmas ve Kozisek, 2020, Paul, 2017; Koyama ve Buzan, 2019). Üçüncüsü çoğulcu ve evrensel bir disiplin inşa etmek için nasıl bir yol ve yöntem izlenebileceğine yönelik değerlendirmeler sunmak olmuştur (Bilgin, 2016; Bilgin, 2018; Shahi, 2020; Kuru, 2020; Eun, 2020). Dördüncüsü teorideki Batı-hegemonyasının hala sürdüğü varsayımından hareketle yapılan nicel ve nitel çalışmalar ve bu çalışmalardan hareketle yapılan eleştirel değerlendirmeler olmuştur (Turton, 2016; Turton, 2020; Andrews, 2020; Goh, 2019; Narain, 2020, Wemheuer-Vogelaar ve Bell, 2016; Malinak vd., 2018). Beşincisi ise Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin güçlü ve zayıf yönlerini analiz eden, hayata geçmesi yolunda atılan adımları ele almak olmuştur (Eun, 2016; Eun, 2019b; Hurrell, 2016; Katzenstein, 2018; Buzan, 2018; Fonseca, 2019). Bu anlamda Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin disiplin literatüründe hızla yer edindiğini ve katkı gördüğünü söylemek mümkündür.

Özetle Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin, kapsayıcı, diyalog odaklı ve Batı-merkezciliği aşmış evrensel bir disiplin inşa etmeye yönelik henüz emekleme aşamasında olan ama destek gören bir girişim olduğunu söylemek mümkündür. Bu girişimin temelinde Batı'nın disipline ve özelinde teoriye katkılarını yok sayarak Batı sonrasını hayal eden radikal bir anlayış yoktur. Aksine Batı'nın disiplini ve özelinde teorileri inşa ederken sergilediği hatalar (örneğin dar görüşlülük, etnik merkezcilik) kadar disipline katkılarını da kılavuz kabul eden ve bu bağlamda Batı-dışının katkılarını arttırmayı amaçlayan bir anlayış vardır. Özünde Batı'ya teori üretme dünyanın geri kalanına ise bu teorileri test etme rolünün verildiği hiyerarşik ve hegemonik yapıyı yıkarak eşit düzlemde kapsayıcı ve çoğulcu bir disiplin inşa etme çabasıdır. Bu çabanın teorik olduğu kadar epistemolojik ve metodolojik olarak da çeşitliliği, Batı-dışı özgün kavramsal ve teorik çabalar kadar Batı ile Batılı olmayanın deneyimlerinden, tarihlerinden üretilecek melez teorik ve kavramsal girişimleri desteklediğini söylemek mümkündür.

4. Küresel Uluslararası İlişkiler Fikri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

Kağıt üstünde oldukça iyi bir fikir olan Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin pratiğe yansımasının karşılaşılan çeşitli zorluklar nedeniyle sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Gerek disiplinin reel durumundan gerekse Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin emekleme aşamasında ve hala gelişmekte olan bir yaklaşım olmasından kaynaklı karşılaşılan bu sorunların, kapsayıcı ve çoğulcu bir disiplin konusunda karamsarlığa neden olduğunu söylemek mümkündür.

Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin disiplinin reel durumundan kaynaklı karşılaştığı en önemli zorluk, Uluslararası İlişkiler teorilerinin Batı-merkezci ve hegemonik bir yapı sergilemeye devam etmesidir. Stanley Hoffman'ın yaklaşık yarım asır önce kaleme aldığı çalışmasında uygun entelektüel eğilimlerin, siyasi şartların ve kurumsal fırsatların yarattığı düzene bağladığı hegemonik yapı, bugün de disiplinin durumunu özetlemek adına önemli bir açıklayıcılığa sahiptir (Hoffman, 1977: 45). 2000'li yıllarla birlikte Batı-dışı teori ve kavram geliştirme noktasında yaşanan artış, Batı-dışı akademik topluluklarda teori üzerine yoğunlaşan dergilerin, bilim insanlarının ve kurumların sayısının artması, disipline sınırlı bir çoğulculuk kazandırmış olsa da ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri disiplindeki hegemonik konumunu önemli ölçüde korumuştur. Bu durumda Batı'da özelinde ise ABD'de Hoffman'ın saydığı faktörlerin güçlü mevcudiyeti kadar dünyanın geri kalanındaki eksikliği ve Batı hegemonyasının kabulüne ilişkin rıza da önemli rol oynamıştır ve hala oynamaya devam etmektedir. Başta Çin, Güney Kore ve Hindistan'da olmak üzere son yıllarda Asya ülkelerinde disiplinin kurumsal gelişimi adına önemli gelişmeler olsa da bu gelişmelerin hala Batı'nın hegemonik konumunu değiştirecek bir etkiye kavuştuğunu söylemek mümkün değildir. Son 15 yılda disipline Batı-dışından çok daha fazla kavramsal ve teorik katkı gelmekle birlikte özellikle disiplinin önemli dergileri ve ders müfredatları üzerinden yapılan nicel çalışmalar, Batı'nın disiplindeki teorik

[15] Svahili dilinde "dayanışma" anlamına gelen Ujamaa, sömürgeleştirme sürecinde geri plana atılan geleneksel Afrika kültürlerini Afrikalılara yeniden hatırlatmayı, Afrikalıların sosyal ve ekonomik refahını eşitlikçi bir temelde arttırmayı ve köylüleşmeyi esas alan bir tür Afrika sosyalizmidir. Devlete, devletler arası ilişkilere ve uluslararası sisteme bakış açısı ile Küresel Uluslararası İlişkiler fikrine önemli bir Batı-dışı katkı sunan Ujamaa yaklaşımı ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız; (Bentil, 2020).

hegemonyasının görece azalmasına rağmen sürdüğünü göstermektedir (Breuning vd., 2018; Andrews, 2020; Eun, 2018; TRIP Faculty Survey, 2017).

Disiplindeki artan teorik ve kavramsal çeşitliliğe rağmen Batı hegemonyasının özellikle yayınlar, dergiler ve ders müfredatları üzerinden varlığını sürdürmesinde Batı'da hegemonyayı destekleyen elverişli koşulların varlığı kadar Batı-dışında disiplinin gelişimine olanak tanıyacak benzer koşulların yetersizliği de etkili olmaktadır. Acharya ve Buzan, 2007 yılında yayınlanan ve Batı-dışı teori tartışmalarında önemli bir referans noktası olan makalelerinde Batı'nın Uluslararası İlişkiler teorileri üzerindeki hegemonik konumunun nedenlerinden birinin de Batılı olmayan devletlerde disipline ilişkin kurumsal yapının, maddi kaynakların, araştırma-geliştirme ve yayın yapma olanaklarının yetersizliği olduğunu ifade etmiştir (Acharya ve Buzan, 2007: 296-299). Son 15 yılda özellikle Çin ve Hindistan, maddi kaynak, yayın yapma olanakları ve kurumsal yapı bakımından önemli ilerleme kaydetmiş ve bu durum söz konusu iki devlette teori çalışmalarına ilginin artması sonucunu doğurmuştur (Acharya ve Buzan, 2017: Ancak bu durumun Asya, Afrika ve Amerika kıtasının geneli için geçerli olduğunu söylemek hala mümkün gözükmemektedir. Bu durum teoride Batı hegemonyasının sürmesine katkı sunmakta ve bununla bağlantılı olarak Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimi önünde bir zorluk olarak durmaktadır.

Batı'nın teori üretme ve geliştirmedeki merkezi rolünün Batı-dışındaki gönüllü kabulü, teorideki Batı hegemonyasının sürmesine olanak tanıyan bir diğer neden olmuştur. Batı'nın teori üretmekle geri kalanın ise teoriyi test etmekle görevlendirildiği hiyerarşik yapı, uzun yıllar boyunca en fazla desteği teori geliştirme konusuna ilgisiz kalan, akademik çabasını ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin klasik eserlerini kendi dillerine çevirmeye ve söz konusu teorileri yerel örnekler üzerinde test etmeye ayıran Batılı olmayan bilim insanlarından almıştır. Bu durumun son yıllarda Batılı olmayan bilim insanlarının artan özgün teorik ve kavramsal katkılarıyla değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Ancak Japonya, Güney Kore, Tayvan, Güney Afrika Cumhuriyeti gibi Batı kültüründen ve politikasından önemli ölçüde etkilenmiş devletlerde Batı'nın ontolojik ve epistemolojik varsayımlarına dayanan ve bir anlamda Batı'yı taklit eden teori geliştirme arayışlarının bilim insanları arasından hala yaygın olması, ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin disiplindeki hegemonik konumunu korumasına katkı sunmaktadır.

Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin disiplinin reel durumundan kaynaklı karşılaştığı bir diğer zorluk, Batı-dışından gelen teorik katkıların kapsayıcı, çoğulcu ve gerçek manada evrensel bir teorik yapıya destek vermeye değil yeni etnik-merkezcilikler inşa etmeye meyilli bir görüntü sergilemesidir. Zira Chen'in de ifade ettiği gibi Batı-dışı teori geliştirme çabaları, ABD veya Avrupa gibi disiplinde yeni etnik-merkezciliklerin ortaya çıkması potansiyelini fazlasıyla taşımaktadır (Chen, 2011: 16-18). Bu potansiyel durum sadece Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimi için değil aynı zamanda Batı-dışı teorilerin evrensel düzeyde uygulanabilir hale gelebilmesi açısından da önemli bir zorluk yaratmaktadır. Teori ve kavram geliştirmenin ulusal çıkara hizmet adı altında politika meşrulaştırıcı bir işleve yöneltilmesi, küresel bir Uluslararası İlişkileri değil, dar görüşlü ve etnik-merkezli çoklu disiplin anlayışını desteklemektedir. 1990'lı yıllarda Uluslararası İlişkiler disiplininin Singapur'da gösterdiği gelişim bu açıdan önemli bir örnektir. Söz konusu dönemde disiplin Singapur'da akademik bir çabadan ziyade Singapur'u 30 yıl boyunca yöneten Lee Kuan Yew'in politik söylem ve eylemini rasyonalize etme amacı taşıyan bir araç olarak kullanılmıştır (Acharya, 2011: 624).

Disiplinin evrensel bir nitelik kazanmasından ziyade dar bir alana sıkışması ve disiplinde yeni hegemonik yaklaşımlar üretilmesi tehlikesi barındıran bu durumun en güncel örneğinin ise Çin'de yaşandığını söylemek mümkündür. 21. yüzyıl ile birlikte Çin'in dünya siyaseti ve ekonomisindeki yükselişine paralel olarak Çin Uluslararası İlişkiler topluluğu içerisinde yeni ve yerli teorik yaklaşımlar inşa etmeye yönelik girişimler önemli bir ivme kazanmış ve Çin toplumunun ve devletinin karakterini yansıtan teori oluşturmanın kaçınılmaz olduğu savunulmuştur (Qin, 2007: 313). Ancak söz konusu girişimler disiplindeki teorik çeşitliliğe önemli katkı sunsa da Çin Uluslararası İlişkiler topluluğu disipline genellenebilir teorik katkılar kazandırmaktan daha ziyade ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin uluslarına ve bölgelerine uygulanamadığını göstermeye çalışmakla meşgul olmuştur (Acharya, 2016: 14). Çin karakterli teoriler ve teori geliştirme çabaları büyük ölçüde Çin ulusunun ve devletinin benzersiz sosyal ontolojilerini, tarihsel ve kültürel geleneklerini ayırt etmek ve öne çıkarmak isteyen ve bu nedenle Çin topraklarının dışına çıkamayan yaklaşımlar olmuştur (Eun, 2019b: 6). Çin örneğinde görülebileceği üzere Batı-dışından gelen teorik ve kavramsal katkıların artması çoğulcu bir disiplin inşa etme adına önemli olsa da Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimi için asıl önemli olan, başlangıçta türetildikleri ulusal veya bölgesel bağlamın ötesinde de uygulanabilen teorilerin ve kavramların geliştirilmesidir. Zira Hurrell'in de işaret ettiği gibi dünyayı anlamak için kültürel olarak spesifik yollar geliştirmek daha fazla çoğulculuğu teşvik etmesine rağmen bunu yapma girişimleri aynı zamanda yeni ulusal ve bölgesel bir içselliğe ve dar görüşlülüğe yol açabilecek potansiyele sahiptir (Hurrell, 2016: 149-150). Disiplininin çoğulcu ve evrensel bir nitelik kazanabilmesi, ABD veya Avrupa merkezcilik kadar Hint veya Çin merkezciliğe karşı çıkmakla da yakından ilişkilidir (Acharya, 2011: 626).

Batı-dışı özgün veya melez teori ve kavramları ulusal ve bölgesel bağlamlarının ötesinde de uygulanabilir hala gelememesinin en önemli nedenlerinden birinin farklı ulusal veya bölgesel Uluslararası İlişkiler topluluklarını oluşturan bilim insanları arasındaki diyalog eksiliği olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin disiplinin reel durumundan kaynaklı karşılaştığı bir diğer önemli zorluktur. Bilgin'in de ifade ettiği gibi Batı ile Doğu (veya

diğer bir ifadeyle dünyanın geri kalanı) birbirini teşkil edecek şekilde iç içe geçmiştir (Bilgin, 2008: 5-6). Bu nedenle aslında Batı ile Batılı olmayan arasındaki diyalog yüzyıllar öncesinde kurulmuştur. Bugün yaşanan ise Batı merkezciliğin ve hegemonyasının yarattığı dar görüşlülük ve üstünlük duygusu nedeniyle Batılı bilim insanlarının büyük bir çoğunluğunun dünyanın geri kalanındaki meslektaşları ile diyalog kurmaya gerek duymamasıdır. Tickner'ın da ifade ettiği gibi onlar (kazananlar) Uluslararası İlişkiler tarihindeki birçok tartışma düşünüldüğünde kaybedenlerle diyalog kurmaya nadiren istekli olmuş, kaybedenler diyaloğa ilgi gösterse de kazananlar buna karşılık vermemiştir (Tickner, 2011: 609-611). Diğer bir ifadeyle Batı'da inşa edilen ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin evrensel düzeyde açıklayıcı olduğuna inanan bilim insanları, Batı-dışı teorilere ve kavramsallaştırmalara akademik düzeyde ilgi göstermemiştir. Oysaki disiplini daha çoğulcu ve kapsayıcı hale getirme çabası başta Batılı bilim insanları olmak üzere Uluslararası İlişkiler camiasının büyük bir çoğunluğunun ilgisini çekemezse başarıya ulaşamaz (Acharya ve Buzan, 2017: 354). Son yıllarda Küresel Uluslararası İlişkiler fikrini destekleyen kimi Batılı bilim insanlarının çalışmaları ve çabaları ile bu engel aşılmaya çalışılıyor olsa da diyaloğun hangi kanallarla ve nasıl geliştirileceği hala önemli bir zorluk olarak durmaktadır. Öte yandan Batı-dışı teori ve kavram geliştirme çabasında olan kimi bilim insanlarının Çin örneğinde olduğu gibi kendi uluslarının veya devletlerinin benzersiz tarihi ve kültürünü öne çıkarma arayışında olmaları da diyalog eksikliğinde önemli rol oynamaktadır. Bu eksiklik, diyalog yoluyla teorilere sınır aşabilen nitelik kazandırmayı ve yeni teoriler inşa etmeyi kapsayıcı ve çoğulcu bir disiplin inşa etmenin önemli bir yolu olarak gören Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin önünde önemli bir engel olarak durmaktadır.

Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin emekleme aşamasında ve hala gelişmekte olan bir yaklaşım olmasından kaynaklı olarak da çeşitli zorluklarla karşılaştığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin temelinde yer alan çoğulculuk ile ne ifade edildiğine ilişkindir. Uluslararası İlişkiler disiplinin başta teorik olmak üzere epistemolojik, ontolojik ve metodolojik açıdan çoğulcu hale gelmesi fikri gerçek manada evrensel ve kapsayıcı bir disiplin yaratmak adına önemli olmakla birlikte aynı zamanda önemli tehlikeler barındırmaktadır. Bu tehlikelerden ilki dünyanın her tarafından gelebilecek teorik veya kavramsal katkıyı çoğulculuk adı altında kapsama çabasının paradoksal olarak disiplini daha fazla bölünmüş ve özcü bir hale büründürmesi tehlikesidir (Eun, 2019b: 5). Günümüzde Batı-dışından disipline giriş yapan teorik ve kavramsal katkıların, Batı'da hala önemli bir karşılık bulamadığı düşünüldüğünde birbiriyle kesişenden ziyade farklı coğrafyalarda birbirine paralel ilerleyen bir teorik çabadan ve birikimden bahsetmek daha gerçekçi görünmektedir. Bu durum evrensel bir disiplin inşa etme yolunda Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin önemle altını çizdiği teorik çoğulculuğun aynı zamanda fikrin gelişimi önünde önemli bir zorluk olarak durduğunu göstermektedir.

İkinci tehlike ise çoğulculuğun dar bir şekilde coğrafi kıstaslara göre tanımlanması tehlikesidir. Örneğin Shambaugh, 2005 ile 2009 yılları arasında Çin menşeili Uluslararası İlişkiler dergilerinde yayınlanan makalelere ilişkin yaptığı ampirik çalışmada başta realizm olmak üzere liberalizm ve konstrüktivizmin Çin Uluslararası İlişkiler topluluğunda en çok çalışılan teoriler olduğunu analiz etmiştir (Shambaugh, 2011: 347). Benzer bir çalışmayı 2016 yılında yapan Eun ise Çin'deki Uluslararası İlişkiler çalışmalarının yüzde 78'inin teori olarak neorealizm ve neoliberalizmden metodolojik ve epistemolojik olarak ise pozitivizmden yararlandığı ortaya konmuştur (Eun, 2016: 33). Bu veriler, Çin tarihinden ve kültüründen türetilen tüm teorik ve kavramsal katkılara rağmen Çin Uluslararası İlişkiler topluluğunun analizlerinde önemli ölçüde ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinden yararlandığı ifade etmektedir. Dolayısıyla karşımıza şöyle bir soru çıkmaktadır. Disipline Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Brezilya veya Hindistan'daki Uluslararası İlişkiler topluluğu üyesi bir bilim insanından gelen teorik veya kavramsal bir katkı, sırf Batı-dışı bir coğrafyadan geldiği için çoğulculuğu beslemekte midir? Bu soru, farklı coğrafyalardaki Uluslararası İlişkiler topluluklarına gerçek manada evrensel ve kapsayıcı bir disiplin inşa edebilmek adına üzerinde önemle durmaları gereken bir tehlikeyi ve aynı zamanda Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişim için aşılması gereken önemli bir zorluğu işaret etmektedir.

Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin emekleme aşamasında ve hala gelişmekte olan bir yaklaşım olmasından kaynaklı karşılaştığı ikinci zorluk ise diyaloğun nasıl sağlanacağına ilişkindir. Küresel Uluslararası İlişkiler fikri, farklı ulusal veya bölgesel Uluslararası İlişkiler topluluklarını oluşturan bilim insanları arasında kurulacak diyaloğa disiplinin evrensel bir nitelik kazanması adına oldukça önem atfetmiştir (Acharya, 2019: 299). Bu nedenle disiplin mevcut halinde Batı ile Batı-dışı arasındaki diyalog eksikliği önemli bir problem olarak görülmekte ve diyaloğun geliştirilmesi önemsenmektedir. Ancak ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin hegemon konumunu koruduğu disiplinde diyaloğun nasıl ve hangi kanallarla kurulacağına ilişkin net bir yol haritasının henüz var olmaması, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimi önünde önemli bir zorluk olarak durmaktadır. Bu zorluğun aşılması noktasında yapılacak akademik çalışmaların sayısının artmasının, aynı zamanda disiplinde birbirine paralel olarak gelişen yeni etnik-merkezciliklerin değil kesişen ve birbirini tamamlayan çoğulcu bir teorik yapının ortaya çıkmasına katkı sunacağını söylemek mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada Uluslararası İlişkiler teorilerinin evrensellik iddialarına ilişkin tartışmanın seyri ve disiplinin teorik birikiminin gerçek manada evrensel, çoğulcu ve kapsayıcı bir nitelik kazanması idealini benimseyen Küresel Uluslararası İlişkiler fikri

analiz edilmeye çalışılmıştır. Küresel Uluslararası İlişkiler fikri ideal bir disiplin görüntüsü ortaya koyması açısından birçok bilim insanından destek alsa da çalışmada ifade edildiği gibi pratikte uygulanabilirliği açısından birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu zorluklar, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin gelişimi önünde önemli engeller olarak durmaya devam etmektedir. Bu engellerin aşılması noktasında atılacak kimi adımların disiplindeki teorik birikimin çoğulcu ve kapsayıcı bir nitelik sergilemesi sürecine hız kazandıracağını söyleyebilmek mümkündür.

Bu adımlardan ilki dünyanın farklı coğrafyalarındaki Uluslararası İlişkiler disiplini lisans ve lisansüstü müfredatlarında ve temel ders kitaplarında Batı-dışı teori ve kavramsallaştırmalara, epistemolojik ve ontolojik varsayımlara, metodolojik yaklaşımlara, Batı-dışı devletlerin ve toplumların tarihine daha fazla yer açmaktır. Andrews'in Afrika'nın önemli üniversitelerinin Uluslararası İlişkiler lisansüstü eğitim-öğretim müfredatlarına ilişkin yaptığı nicel çalışmanın sonuçlarının da ortaya koyduğu üzere Batı-merkezli ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri ve ders kitapları eğitim-öğretim süreçlerindeki hegemonik konumunu korumaya devam etmektedir (Andrews, 2020). Sadece Afrika değil başta Asya olmak üzere Batı-dışı coğrafyanın tümünde ve Batı coğrafyasında da benzer bir durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumu değiştirerek Batı-dışı teori ve kavramsallaştırmalara hem müfredatlarda hem de ders kitaplarında daha fazla yer açmak, ulusal ve bölgesel dar görüşlülüğün ötesinde düşünen bilim insanlarının elindedir. Batı'nın disiplin ve özelinde teori üzerindeki hegemonik konumu düşünüldüğünde ulusal veya bölgesel toplulukları aşıp kapsayıcı ve küresel bir Uluslararası İlişkiler topluluğu yaratmanın zor olduğunu söylemek mümkündür. Ancak farklı coğrafyalardan ve farklı kültürlerden bilim insanlarının daha sıkı ve eşitler arası ilişkiye dayanan bir diyalog geliştirmesi, bu zorluğun aşılmasına önemli bir katkı sunacak ve Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin uygulanabilirliği ihtimali yükseltecektir.

Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin temelinde yer alan çoğulcu ve kapsayıcı bir disiplin hedefine ulaşma noktasında atılacak en önemli adımlardan biri de farklı ulusal ve bölgesel Uluslararası İlişkiler toplulukları arasındaki diyaloğu geliştirmektir. Disiplinde yeni etnik-merkezci yaklaşımların, hegemonya arayışlarının ve dar görüşlülüğün önüne geçerek evrensel bir teorik birikim oluşturmanın diyalog eksikliğini ortadan kaldırmakla gerçekleşeceğini söylemek mümkündür. Diyalog sadece coğrafya bazlı olarak düşünülmemelidir. Örneğin ABD Uluslararası İlişkiler topluluğunun üyesi olan Çin kökenli bir bilim insanı, Batı-dışı teori ve kavramsallaştırmaların ABD'de daha fazla karşılık bulmasını sağlayacak katkılar yapabilir. Ya da Hindistan Uluslararası İlişkiler topluğunun üyesi olan Avrupa kökenli bir bilim insanı Hint tarihinden ve geleneklerinden çeşitli kavramsallaştırmalar geliştirerek ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerine farklı bir perspektiften katkı sunabilir.

Diyaloğun amacı ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin türevlerini üretmek veya onların yerine Batı-dışı teorileri ikame etmek olmamalıdır. Bu nedenle Chen veya Shani'nin ifade ettiği gibi Batı hegemonyasının sonrasını düşünerek Batı-merkezli epistemolojik ve ontolojik varsayımları, teorileri reddederek Küresel Uluslararası İlişkiler fikri gerçekleştirmek oldukça zordur (Chen, 2011; Shani, 2008). Bilgin'in de ifade ettiği gibi Batı ile Batılı olmayanın tarihi iç içe geçmiştir ve bu nedenle kökenleri veya hegemonik konumları nedeniyle bazı fikirleri veya teorileri reddetmek Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin kapsayıcı ve çoğulcu disiplin amacını desteklememektedir (Bilgin, 2016: 142). Disiplindeki mevcut Batı hegemonyası ve bunun diyalog eksikliğinde oynadığı önemli rol düşünüldüğünde sağlanmaya çalışılan diyalogda atılması gereken ilk adım, Batı'nın teorik birikimi ile Batı-dışında sergilenen teorik çabaları kesiştirme noktasında daha fazla çaba sarf etmek olmalıdır. Eun'un ifadesiyle Batılı ve Batılı olmayan bilim insanları arasındaki diyaloğu arttırmak için ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerine "araçsalcı" bir yaklaşımla yaklaşmak ve Batı-dışı tarihsel, kültürel bakış açısı ile ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinin varsayımlarını kesiştirmek gerekmektedir (Eun, 2018: 442). Bu yaklaşım elbette Batı-dışı özgün ve yerel teori ve kavram geliştirme çabalarını yok saymamaktadır. Aksine karşılık öğrenmeyi teşvik ederek Batı-dışı özgün teori ve kavramsallaştırmalara kademeli olarak Batı'da yer açmaya çalışmaktadır. Disiplindeki reel hegemonik durumdan hareketle öncelikle Batılı olmayan katkıların Batı'da daha fazla dikkate alınmasını, sonra diyaloğun eşitler arasında bir ilişki şekline bürünmesini, en son olarak ise Batı-dışı özgün teori ve kavramsallaştırmaların ulusal ve bölgesel sınırları aşmasını sağlamak, Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin temelini oluşturan kapsayıcı ve çoğulcu bir disipline yönelik adımların daha hızlı atılabilmesine katkı sunacaktır. Bu yaklaşım parçalanmış ve birbirinden kopuk bir disiplin yerine gerçek manada çoğulcu bir disiplin ve özelinde teorik birikim inşa etmenin de anahtarı gibi görünmektedir.

Kaynakça

Acharya, A. (2011). Dialogue and discovery: In search of international relations theories beyond the West, *Millennium: Journal Of International Studies*, *39 (3)*, 619-637.

Acharya, A. (2014). Global international relations (IR) and regional worlds: A new agenda for international studies, *International Studies Quarterly, 58 (4)*, 647-659.

Acharya, A. (2015). *An IR for the global south or a global IR*. [Available online at: https://www.e-ir.info/2015/10/21/an-ir-for-the-global-south-or-a-global-ir/], Retrieved on April 11, 2021.

Acharya, A. (2016). Advancing global IR: Challenges, contentions, and contributions. *International Studies Review*, *18 (1)*, 4-15.

Acharya, A. (2017). *Towards a global international relations?*. [Available online at: https://www.e-ir.info/2017/12/10/towards-a-global-international-relations/], Retrieved on April 10, 2021.

Acharya, A. (2019). Towards global international relations, In A. Acharya ve B. Buzan (Eds.), *The making of global international relations origins and evolution of IR at its centenary* (285-320). Cambridge: Cambridge University Press.

Acharya, A. & Buzan, B. (2007). Why is there no non-Western international relations theory? an introduction. *International Relations Of The Asia-Pacific*, *7 (3)*, 287–312.

Acharya, A. & Buzan, B. (2010). Conclusion: On the possibility of a non-Western international relations theory. In A. Acharya & B. Buzan (Eds.), *Non-Western international relations theory: perspectives on and beyond Asia* (221-238). London and New York: Routledge.

Acharya, A. & Buzan, B. (2017). Why is there no non-Western international relations theory? ten years on", *International Relations Of The Asia-Pacific*, *17 (3)*, 341-370.

Alker, H. & Biersteker, T. (1984). The dialectics of world order: Notes for a future archeologist of international savoir faire. *International Studies Quarterly*, *28 (2)*, 121–142.

Andrews, N. (2020). International relations (IR) pedagogy, dialogue and diversity: Taking the IR course syllabus seriously. *All Azimuth*, *9 (2)*, 267-281.

Angotti, T. (1981). The political implications of dependency theory. *Latin American Perspectives*, *8 (3/4)*, 124-137.

Aydınlı, E. & Mathews, J. (2000). Are the core and the periphery irreconcilable? The curious world of publishing in contemporary international relations. *International Studies Perspectives, 1 (3),* 289–303.

Aydınlı, E. & Biltekin, G. (2018). Widening the world of IR: A typology of homegrown theorizing. *All Azimuth*, *7 (1)*, 45-68.

Ayoob, M. (1997). Defining security: A subaltern realist perspective. In K. Krause & M. C. Williams (Eds.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Minneapolis, University of Minnesota Press, ss. 121-146.

Babones, S. (2020), From Tianxia to Tianxia: The generalization of a concept, *Chinese Political Science Review, 5 (2),* 131-147.

Baipaj, K. (2003). Indian conceptions of order and justice: Nehruvian, Gandhian, Hindutva, and neo-liberal. In R. Foot, J. Gaddis & A. Hurrell (Eds.), *Order and justice in international relations* (236-261), Oxford: Oxford University Press.

Behera, N. C. (2007). Re–imagining IR in India. *International Relations of the Asia Pacific*, *7 (3)*, 341–68.

Bentil, S. (2020). When you think of a global IR theory, think Uhuru Na Ujamaa?. *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences*, *10 (1)*, 8-20.

Bilgin, P. (2005). Uluslararası ilişkiler çalışmalarında merkez-çevre: Türkiye nerede?. *Uluslararası İlişkiler*, *2 (6)*, 3-14.

Bilgin, P. (2008). Thinking past Western IR. *Third World Quarterly*, *29 (1)*, 5-23.

Bilgin, P. (2016). Contrapuntal reading as a method, an ethos, and a metaphor for global IR. *International Studies Review*, *18 (1)*, 134–146,

Bilgin, P. (2018). *How to globalise IR?*. [Available online at: https://www.e-ir.info/2018/04/22/how-to-globalise-ir/], Retrieved on April 17, 2021.

Biltekin, G. (2015). Özgün teori inşası ve Batı-dışı uluslararası ilişkiler teorileri. İç. R. Gözen (Der.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (517-564), İstanbul: İletişim Yayınları.

Breunıng, M., Bredehoft, J. & Walton, E. (2005). Promise and performance: An evaluation of journals in international relations. *International Studies Perspectives*, *6 (4)*, 447-461.

Breuning, M., Feinberg, A., Gross, B. I., Martinez, M., Sharma, R. & Ishiyama, J. (2018). How international is political science? Patterns of submission and publication in the American Political Science Review. *PS: Political Science & Politics , 51 (4)*, 789-798.

Buzan, B. (2018). How and how not to develop IR theory: Lessons from core and periphery. *The Chinese Journal of International Politics*, *11 (4)*, 391-414.

Callahan, W. A. (2008). Chinese visions of world order: post-hegemonic or a new hegemony?. *International Studies Review*, *10 (4)*, 749-761.

Cardoso, F. H. & Faletto, E. (1979). *Dependency and development in Latin America*, Berkeley: University of California Press.

Carr, E. H. (1946). *The Twenty years' crisis 1919-1939: An introduction to the study of international relations*. London: Macmillan & Co.

Chen, C. C. (2011). The absence of non–Western IR theory in Asia reconsidered. *International Relations of the Asia Pacific*, *11 (1)*, 1–23.

Chen, C. C. (2012). The im/possibility of building indigenous theories in a hegemonic discipline: the case of Japanese international relations", *Asian Perspective*, *36 (3)*, 463-492.

Chon, A. (2010). Southeast Asia: Theory between modernization and tradition. In A. Acharya & Barry Buzan (Eds.), *Non-Western international relations theory: perspectives on and beyond Asia* (117-147), London and New York: Routledge.

Cox, R. W. (1981). Social forces, states and world orders: beyond international relations theory. *Millennium: Journal of International Studies*, *10 (2)*, 126-155.

Çapan, Z. G. & Zarakol, A. (2018). Between 'East' and 'West': Travelling theories, travelling imaginations. In A. Gofas, I. H. Ataya & N. Onuf (Eds.), *The SAGE handbook of the history, philosophy and sociology of international relations* (122-133), London: Sage Publications.

Dankbaar, S. (2012). *The U.S. monopoly in international relations and history: a comparative analysis of leading academic journals*, Groningen: University of Groningen Press.

Dos Santos, T. (1970). The structure of dependence. *American Economic Review*, *60 (2)*, 231-36.

Dunne, A. P. (1996). *International theory: To the brink and beyond*. Connecticut: Greenwood Press.

Eun, Y. S. (2016). *Pluralism and engagement in the discipline of international relations*, London: Palgrave Macmillan.

Eun, Y. S. (2018). Beyond 'the West/non-West divide' in IR: How to ensure dialogue as mutual learning. *The Chinese Journal of International Politics*, *11 (4)*, 435-449.

Eun, Y. S. (2019a). An intellectual confession from a member of the 'non-white' IR community: a friendly reply to david lake's 'white man's IR. *PS: Political Science and Politics*, *52 (1)*, 78-84.

Eun, Y. S. (2019b). Opening up the debate over 'Non-Western' international relations. *Politics*, *39 (1)*, 4-17.

Eun, Y. S. (2020). *Calling for reflexive solidarity in international relations*. [Available online at: https://www.e-ir.info/2020/05/12/calling-for-reflexive-solidarity-in-international-relations/), Retrieved on April 1, 2021.

Fonseca, M. (2019). Global IR and Western dominance: moving forward or Eurocentric entrapment?. *Millennium: Journal of International Studies*, *48 (1)*, 45-59.

Friedrichs, Jörg (2004). *European approaches to international relations theory: A house with many mansions*. London and New York: Routledge.

Geldenhuys, D. (1990). *Isolated states: A comparative analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Goh, E. (2019). "US dominance and American bias in international relations scholarship: A view from the outside. *Journal of Global Security Studies*, *4 (3)*, 402–410.

Grosser, A. (1956). L'étude des relations internationales, spécialité américaine?. *Revue Française de Science Politique*, *6 (3)*, 634-651.

Hills, J. (1994). Dependency theory and its relevance today: International institutions in telecommunications and structural power. *Review of International Studies*, *20 (2)*, 169-186.

Hobson, J. M. (2007). Is critical theory always for the white West and for Western imperialism? Beyond Westphillian towards a post-racist IR. *Review of International Studies*, *33 (1)*, 91-116.

Hobson, J. M. (2012). *The Eurocentric conception of world politics Western international theory, 1760–2010*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hoffman, S. (1977). An American social science: International relations", *Daedalus*, *106 (3)*, 41-60.

Holsti, K. J. (1985). *The dividing discipline: Hegemony and diversity in international theory.* London: Allen & Unwin Press.

Hurrell, A. (2016). Beyond critique: How to study global IR?". *International Studies Review*, *18 (1)*, 149–151.

Hutchings, K. (2011). Dialogue between whom? The role of the West/non-West distinction in promoting global dialogue in IR. *Millennium: Journal of International Studies, 39 (3*), 639-647.

Ikenberry, G. J. & Mastanduno, M. (2003). Conclusion: Images of order in the Asia- Pacific and the role of the United States. In G. J. Ikenberry & M. Mastanduno (Eds.), *International relations theory and the Asia- Pacific* (421-439), New York: Columbia University Press.

Kalpakian, J. (2008). Ibn Khaldun's influence on current international relations theory. *The Journal of North African Studies*, *13 (3)*, 363-376.

Kang, D. C. (2003). Getting Asia wrong: The need for new analytical frameworks. *International Security*, *27 (4)*, 57–85.

Katzenstein, P. J. (1997). Introduction: Asian regionalism in comparative perspective. In P. J. Katzenstein & T. Shiraishi (Eds.), *Network power: Japan and Asia* (1-44), New York: Cornell University Press.

Katzenstein, P. J. (2018). The second coming? Reflections on a global theory of international relations", *The Chinese Journal of International Politics*, *11 (4)*, 373–390.

Kautilya (2018). *Arthaşastra.* U. U. Bulsun (Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Kayaoğlu, T. (2010). Westphalian Eurocentrism in international relations theory. *International Studies Review*, *12 (2)*, 193-217.

Kayaoğlu, T. (2014). Batı-merkezli olmayan uluslararası ilişkiler kuramı ve İslam. İç. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Der.), *Uluslararası ilişkilere giriş* (198-207), İstanbul: Küre Yayınları.

Kolmas, M. & Kozisek, D. (2020). A sociological survey of Japanese international relations journals and university education: Still a discipline 'in between'?". *Social Science Japan Journal, 23 (2)*, 299–313.

Koyoma, H. & Buzan, B. (2019). Rethinking Japan in mainstream international relations. *International Relations of the Asia-Pacific*, *19 (2)*, 185–212.

Köstem, S. (2015). International relations theories and Turkish international relations: Observations based on a book. *All Azimuth*, *4 (1)*, 59-66.

Kristensen, P. M. (2019). Southern sensibilities advancing third wave sociology of international relations in the case of Brazil. *Journal of International Relations and Development*, *22 (2)*, 468-494.

Kusnetsow, A. (1995). "A new model for traditional civilisations. *International Affairs (Moscow)*, *41 (4-5)*, 95-100.

Kuru, D. (2020). Dialogue of the "Globals": Connecting global IR to global intellectual history. *All Azimuth*, *9 (2)*, 229-248.

Lake, D. (2011). Why 'Isms' are evil: Theory, epistemology, and academic sects as impediments to understanding and progress. *International Studies Quarterly*, *55 (2)*, 465–480.

Lake, D. (2013). Theory is dead, long live theory: The end of the great debates and the rise of eclecticism. *European Journal of International Relations*, *19 (3)*, 567–587.

Lake, D. (2016). White man's IR: An intellectual confession. *Perspectives on Politics, 14 (4)*, 1112–1122.

Mahoney, J. & Rodriguez, F. D. (2018). Dependency theory. In C. Lancaster & N. van de Walle (Eds.), *The Oxford handbook of the politics of development* (22-42), New York: Oxford University Press.

Malinak, D., Peterson, S. Powers, R. & Tierney, M. J. (2018). Is international relations a global discipline? Hegemony, insularity, and diversity in the field. *Security Studies*, *27 (3)*, 448-484.

Mearsheimer, J. J. (2016). Benign hegemony. *International Studies Review*, *18 (1)*, 147-149.

Mena, F. P. (2020). *The trap of diversity: what constitutes 'Non-Western IR theory'?*. [Available online at: https://www.e-ir.info/2020/05/08/the-trap-of-diversity-what-constitutes-non-western-ir-theory/], Retrieved on January 30, 2021.

Misra, A. (2016). Rajamandala theory and India's international relations. *Nação e Defesa*, *142*, 10-27.

Modelski, G. (1964). Kautilya: Foreign policy and international system in the ancient Hindu World. *American Political Science Review*, *58 (3)*, 549-560.

Narain, S. (2020). *International Relations Theory: Still a White Man's Burden.* [Available online at: https://www.e-ir.info/2020/05/29/international-relations-theory-still-a-white-mans-burden/], Retrieved on March 10, 2021.

Neuman, S. G. (1998). International relations theory and the third world: An oxymoron?. In S. G. Neuman (Ed.), *International relations theory and the third World* (1-29), London: Palgrave Macmillan.

Qin, Y. (2007). Why is there no Chinese international relations theory. *International Relations of the Asia-Pacific*, *7 (3)*, 313–340.

Qin, Y. (2011). Rule, rules, and relations: Towards a synthetic approach to governance. *The Chinese Journal of International Politics*, *4 (2)*, 117–145.

Paul, T.V. (2017). Indian international relations studies: The need for integration with global scholarship. *Orf Issue Brıef*, *219*, 1-8.

Por, S. S. (2020). Tianxia: China's concept of international order. *Global Asia, 15 (2)*, 43-50.

Rumelili, B. (2009). Uluslararası ilişkiler teorisinde yerel-görüşlülük ve Doğu'nun özneselliği. *Uluslararası İlişkiler*, *6 (23)*, 45-71.

Rumelili, B. (2014). Batı merkezcilik ve postkolonyalizm. İç. E. Balta (Ed.), *Küresel siyasete giriş: Uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler*, *süreçler* (203-220), İstanbul: İletişim Yayınları.

Say, S. (2012). *İbn Haldun'un düşünce sistemi ve uluslararası ilişkiler kuramı*. İstanbul: İlk Harf Yayınları.

Schmidt, B. (2008). International relations theory: Hegemony or pluralism?. *Millennium: Journal of International Studies*, *36 (2)*, 295–304.

Sil, R. & Katzenstein, P. J. (2010). Analytical eclecticism in the study of world politics: Reconfiguring problems and mechanisms across research traditions. *Perspectives on Politics*, *8 (2)*, 411–423.

Shahi, D. (2014). Arthashastra beyond realpolitik: The 'eclectic' face of Kautilya. *Economic and Political Weekly, 49 (41)*, 68-74.

Shahi, D. (2018). *Kautilya and non-Western IR theory*. London: Palgrave Macmillan.

Shahi, D. (2020). Foregrounding the complexities of a dialogic approach to global international relations. *All Azimuth*, *9 (2)*, 163-176.

Shani, G. (2008). Toward a post-Western IR: The Umma, Khalsa Panth,and critical international relations theory. *International Studies Review, 10 (4)*, 722–734.

Smith, T. (1979). The underdevelopment of development literature: The case of depency theory. *World Politics*, *31 (2)*, 247-288.

Smith, S. (2000). The discipline of international relations: Still an American social science?. *British Journal of Politics and International Relations*, *2 (3)*, 374–402.

Smith, K. (2018). Reshaping international relations: Theoretical innovations from Africa. *All Azimuth, 7 (2)*, 81-92.

Tickner, A. B. (2003). Seeing IR differently: Notes from the third World. *Millennium*, *32 (2)*, 295–324.

Tickner, A. B. (2008). Latin American IR and the primacy of lo práctico. *International Studies Review*, *10 (4)*, 735-748.

Tickner, J. A. (2011). Dealing with difference: Problems and possibilities for dialogue in international relations. *Millennium: Journal of International Studies*, *39 (3)*, 607-618.

TRIP Faculty Survey, [Available online at: https://trip.wm.edu/data/dashboard/faculty-survey], Retrieved on January 18, 2021.

Turton, H. L. (2016). *International relations and American dominance: A diverse discipline*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Turton, H. L. (2020). Locating a multifaceted and stratified disciplinary core. *All Azimuth*, *9 (2)*, 177-209.

Waever, O. (1998). The sociology of a not so international discipline: American and European developments in international relations. *International Organization*, *52 (4)*, 687–727.

Wemheuer-Vogelaar, W., Bell, N. J., Morales, M. N. & Tierney, M. J. (2016). The IR of the beholder: Examining global IR using the 2014 TRIP survey. *International Studies Review*, *18 (1)*, 16–32.

Xuetomg, Y. (2010). The instability of China–US relations. *The Chinese Journal of International Politics*, *3 (3)*, 263-292.

Xuetong, Y. (2011). *Ancient Chinese thought, modern Chinese power*. Princeton: Princeton University Press.

Extended Abstract

Aim and Scope

The universality claims of the West-centric International Relations theories, which are called mainstream, have become one of the important discussion topics in the discipline in the 1990s. The discussion started with criticisms of the universality claims of the theories of International Relations, which are called mainstream, and continued with an effort to develop theories and concepts alternative to the mainstream. At the point reached today, the necessity of building a truly universal and comprehensive theoretical structure in which the theory is included in the accumulation in the discipline with objective criteria, regardless of where and by whom it was produced, has been at the center of the discussion. In this sense, it is possible to say that the discussion proceeds through three intertwined low-level discussions. The first of these low-level discussions is shaped by the question of whether International Relations theories are West-centrist, the second is whether theoretical contributions from outside the West are needed in the discipline, and the third is whether a universal, pluralistic and inclusive theoretical structure can be achieved.

The third and final low-level debate, which develops below the debate on the goals and claims of universality of mainstream International Relations theories, proceeds through the idea of Global International Relations. It is possible to say that this dimension of the debate is shaped by the necessity of making the theoretical accumulation in the discipline truly universal through dialogue by overcoming dualities such as West/Non-West, North/Global South. The basic assumption of this study is that although the idea of Global International Relations is successful in drawing a framework that will give the theory a global character and knowledge, it is quite difficult to achieve this in practice given the current real situation of the discipline. Although the idea of Global International Relations is an ideal idea on paper, it is possible to say that there are many factors that prevent the implementation and development of this idea in practice in today's conditions. Based on this scope, the aim of the study is to examine and critically analyze the arguments of the idea of Global International Relations, which is the subject of the third lower-level debate on the goals and claims of universality of International Relations theories, for the achievement of theoretical pluralism and inclusiveness in the discipline.

Methods

This study aims to contribute to the newly emerging international literature on the subject by analyzing the idea of Global International Relations with its theoretical dimension. More specifically, it takes one of the first steps to address the idea of Global International Relations in the Turkish literature.

The research is based on primary and secondary sources. While most of the sources used during the research are in English, Turkish and French sources were also used. In the context of the resources used, the idea of Global International Relations has been subjected to a critical examination.

Findings

The idea of Global International Relations draws a very successful framework for the discipline to exhibit a more inclusive and pluralistic theoretical structure. However, it faces many difficulties due to the current hegemonic structure in the discipline and the fact that the idea itself is still in the development stage. These challenges stand as a barrier to the applicability of the idea of Global International Relations. Building a truly universal theoretical accumulation is directly related to the ability to overcome these difficulties.

Conclusion

In this study, the course of the debate on the claims of universality of International Relations theories and the idea of Global International Relations, which adopts the ideal that the theoretical accumulation of the discipline takes on a truly universal, pluralistic and inclusive character, were tried to be analyzed. Overcoming the challenges faced by the idea of Global International Relations is critical to creating a more inclusive and pluralistic discipline. It is possible to say that there are several steps that will contribute to overcoming the difficulties that the idea of Global International Relations encounters both from the real situation in the discipline and from the idea itself. The first of these steps is to devote more space to non-Western history, experience, concepts and theories in undergraduate and graduate curricula and core textbooks. The second is to develop dialogue between national and regional communities of international relations. The way to build a more inclusive and pluralistic discipline is to build a theoretical background that takes into account the experiences and histories of not only the West, but also non-Western communities and nations. The way to do this is to make more efforts to intersect the theoretical knowledge of the West with the theoretical efforts exhibited outside the West.